

sayı : 166

NİSAN 1978

İKTİSAT DERGİSİ

15 Lira

KİMSAN TİCARET A.Ş.

Ciba - Geigy Boya Ve

Plastik Maddeleri

Türkiye Mümessilliği

28 60 24

Tel : 28 60 25 Tekstil Boyaları Kısmı

26 51 12 Plastik Maddeleri Kısmı

Aşirefendi Cad. İmar Han 37/4 ve 5 Sirkeci — İSTANBUL

P. K. 1010 — Sirkeci — İSTANBUL

Telgraf : KİMSANTAŞ

Teleks : 22423 Kims. Tr.

CİLT : XXIII

NİSAN 1978

SAYI : 166

Fiatı 15 TL.

Cemiyet Adına Sahibi :
Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Yazı İşleri Müdürü :
Şeref ÖZGENCİL

İdare Müdürü :
Sedat SANATKÂR

Dergi Yönetim Komitesi :
Bşk. Prof. Dr. Akın İLKİN

Nihat BATUR
Kenan MORTAN
Selçuk KALENDERLİ
Kaya ARDIÇ

Teknik Sekreter :
Bülent YARDIMCI

Abone Ücreti :
Yıllık : 180 - 6 Aylık - 90 TL.

Reklam Tarifesi

Ön kapak içi	2000 TL.
İç sahife	1500 TL.
Arka kapak içi	2000 TL.
Arka kapak	3000 TL.

İdare Yeri :
Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1
Telefon :
44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63
P. K. 599 Karaköy /İst.

Basıldığı yer : Yenilik Basımevi
Tel : 43 55 72

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyetli ve dergiyli sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın lade edilmez.

İKTİSAT DERGİSİ

İ. Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI

CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR.

İÇİNDEKİLER

2 Görüş	Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN
4. Ayın Yorumu	İktisat Dergisi
6. Acık Oturum	Prof. Dr. Gülten KAZGAN,
Prof. Dr. Demir DEMİRGİL,
Prof. Dr. Akın İLKİN,
Şeref ÖZGENCİL
17. Analitik bir sistem olarak Emek-Değer Kuramı	Prof. Dr. Joan ROBINSON
28. Gelir Dağılımı Sorunu	Prof. Dr. Akın İLKİN
35. Traktör Sorunu	A. Aydın DÜNDAR
43. Güçlenen Alman Ekonomisi A.B.'ne Hücum	Nuriye MANİSALİ
45. Dış Basından	Kaya ARDIÇ
51. Dış Basından	Sinan DEMİRDÖĞEN

GÖRÜŞ

Yılların biriktirdiği iri düğümlü sorunları bulunan Türkiye, çok kritik ve o ölçüde karmaşık ve ilginç bir dönem geçirmektedir. Yeni hükümetin iktidar olanaklarına sahip olmaya çalıştığı sürede ortaya çıkan durum gerekten son derece dikkat çekicidir. Türkiyenin geleceğinden her vatandaş, kendi çapında kuşkusuz sorumludur. Bu nedenle herkesin sağduyulu ve soğukkanlı olarak değerlendirme yapmasında yarar vardır.

Çok kritik bir dönem geçirmektediriz. Gerek ekonomik gerek siyasal nitelikli dış ilişkilerimizin ne denli darboğazlar içinde olduğu açıkça görülmektedir. Örneğin, 15 Şubat 1977 den beri transfer edilemeyen ithalat bedellerinin 2,5 milyar doları bulduğu ve çok yüksek bir enflasyonun hüküm sürmüş olduğu Türkiye'nin son yaptığı devalüasyonu, iktisadi açıdan tahlil etmenin pek büyük bir anlamı yoktur. Soluk almasını sağlayacak dış kredi olanaklarının elde edilebilmesi, devalüasyon yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu bakımdan, siyasal niteliği ağır basan bir operasyondur. İç ekonominin acıklı durumu ise tartışılmayacak biçimde gözler önündedir. Bütün bu sorunlarla yüklü ekonomiyi bir düzene sokabilmek uğraşısı içinde olan yeni hükümet, böyle bir ortamda çalışmaktadır.

Karmaşık bir dönem geçirmekteyiz. Gerçekten bu siyasal ve ekonomik bunalım döneminden çıkmak için herkesin ve her kuruluşun kendi payına düşeni yapması beklenirken ve gerekirken, birden ve her türlü sorunu geri plâna iten bir «tedhiş ve katliam» eylemleri ortalığı kapladı. Hükümet, ölenlerin sağda veya solda olmasının değil, asıl ölüm olaylarının önemli olduğunu ısrarla söyleyerek, uygulamasını yürütmektedir. Bu durum, sağ ve sol uç'ların ortak tepkisini yaratmış ve fakat, hükümetin teşhisini doğrulamıştır. Kamuoyu, şimdiye kadar ilk defa uygulanan bu politikanın farkındadır.

İlginç bir dönem geçirmekteyiz. Ortak tepki, uç'ları bekleyen ortak sonucun nedenidir. Uç'lar, adeta birbirlerine yakınlaşma eğilimine girmişlerdir. Bazı kişiler ve kuruluşlar, bilinçli veya bilinçsiz olarak, aynı paralelde davranışlar içindedir. İlginçlik buradan doğmaktadır. Zira, kimin neyi istediği değil, kimin neyi istemediği belirgin olarak ortaya çıkmaktadır.

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

AYIN YORUMU

1978, ekonomik önlemlerin ağırlık taşıdığı bir yıl olacaktır. Mart devalüasyonu, 1970 den bu yana sürdürülen hızlı enflasyonun kaçınılmaz bir sonucu olmuş, bunun yanında yurt dışına çıkma kısıtlanmıştır. Bu iki kararın aslında daha önce alınmış olması gerekliydi. Fakat siyasal amaçların ekonomik menfaatlerin üstünde tutulması, diğer birçok önlemler gibi bunların da sürüncemede kalmasına yol açmıştır.

Bugünlerde, basında bazı yeni önlemlerin hazırlık çalışmalarının yapıldığını öğrenmekteyiz. Özellikle toplumun hizmetlerinden yararlandığı ulaştırma kesimine yapılması düşünülen zamlar, gelir dağılımındaki adaletsizliği giderecek ve devlet gelirini arttıracakları savlanan vergi düzenlemelerini yurttaşlar merakla beklemektedirler. Ancak getirilecek olan önlemler paketi, yine geçmişten pek farklı olmayan yöntemlerle hazırlanmakta ve kanımızca burada önemli bazı hatalar işlenmektedir.

— Birincisi, Maliye Para ve Fiyat politikaları gerçekte iktisat politikasının birer araçlarıdır. Yoksa birer amaç değildirler. Önce iktisat politikası saptanır (ki bu yeni 4. beş yıllık plân stratejisi ile oluşacaktır.) Ondan sonra bu politikanın gerçekleşmesi için uygulanacak önlemler dizisi hazırlanır. Yoksa bugün olduğu gibi bazı önlemlerin yurttaşta uyandıracakları kuşklar (ki bu yavaş yavaş başlamıştır) yönetime duyulan itimadin sarsılmasına yol açabilecektir.

— İkincisi, tüm ekonomiyi dolayısıyla bütün yurttaşların yaşamını etkileyecek önlemlerin, yaygın bir çalışma ve diyalog safhasından geçirilmeden hazırlanmak istenmesidir. Bu yasaların, sonuçta millet iradesini temsil eden meclislerden geçecek olması, yapılacak teknik hataların mutlaka düzeltilebileceği anlamına gelmez. Çünkü bir siyaset adamının getirilen ekonomik önlemlerin teknik yönünü, çok geniş boyutlara varan yansıma alanlarını bilmemesi doğaldır.

— Üçüncüsü ise anlayabildiğimiz kadarıyla alınan önlemlerde ana amaç devlet gelirlerini artırmak ile geçmişte görülen bazı vergi

kayıplarını gidermektir. Oysa yukarda da belirttiğimiz gibi devletin ana amacı ülkede sosyal refahı artırmaktır.

Yoksa Halkın biraz daha kemerlerini sıkıp, ona daha pahalı hizmet götürdükten sonra, devlet gelir ve giderlerini eşitlemek kadar kolay birşey yoktur kanısındayız.

FATURAYI KİM ÖDEYECEK?

Ekonomik ve sosyal sorunların bir birikimin sonucu bugünkü çizgiye geldiği şüphesiz.

Bu çizgiden geriye dönüş bir yana, sorunları bu çizgide tutmak bile pahalı bir faturayı ortaya çıkarıyor.

Bu faturayı kim ödeyecek?

Klasik teselli reçetesi yıllardır her fırsatta tekrarlanır: Milletçe eşit fedakârlık tahtında sorunların üstesinden geleceğiz...

Kim bu «imtiyazsız - sınıfsız millet...»?

Kim bu 1977 yılında 170 milyar lira vergi ödeyenler?

Önce nereden geliyor bu 170 Milyar lira?

80 Milyar lira gelirden alınan vergiler.

40 Milyar lira mallardan alınan vergiler.

13 Milyar lira hizmetlerden alınan vergiler.

25 Milyar lira dış ticaretten alınan vergiler.

Mallardan, hizmetlerden, dış ticaretten alınan vergilerin nihai olarak dar ve sabit gelirli orta sınıfa yansıdığı artık tartışmasız biliniyor.

80 Milyar liralık gelir vergisinin % 70 e yakın kısmını ücretliler ödüyor.

Ya Türkiye'de özel kesim olarak sınai üretimin yarısını, istihdamın yarısını temsil eden büyük teşebbüsün ödedikleri ne kadar? Hani, Holdingler-Anonim Şirketler ve benzerleri ne ödüyorlar?

1977 Yılında Kurumlar Vergisi olarak 8 Milyar Lira

Ticari Kazan Geliri olarak 11 Milyar Lira

Şimdi Gelir Vergisinde üst sınır % 60'dan % 65'e çıksa 11 milyar olur, 13 milyar. Kurumlar Vergisi 8 milyar liradan çıkar 10 milyar liraya.

Pek iyi kim ödeyecek asgari geçim indirimi sınırındaki düzeltmenin ortaya çıkaracağı 30 milyar liralık faturayı?

Gene ortadakiler. Çünkü «Maliyecilerin yaklayıp yolalayabilecekleri kaz» hiç bir zaman değişmez.

AÇIK OTURUM

Devalüasyon: Nedenleri, Sonuçları

Katılanlar : Prof. Dr. Gülten Kazgan, Prof. Dr. Demir Demirgil, Prof. Dr. Akın İlkin

Yöneten : Şeref ÖZGENCİL

ÖZGENCİL — Sayın Demirgil, yeni hükümet iktisadi politika konusunda cesur bazı tedbirler almıştır. Bu tedbirler arasında kapsam bakımından en önemlisi devalüasyon kararıdır. Devalüasyonun çeşitli etkilerini incelemekten acaba devalüasyonun nedenleri hakkındaki düşüncelerinizi öğrenebilmiriz?

DEMİRGİL — Genellikle devalüasyon bir ülkenin ödemeler dengesinde meydana gelen ve süreklilik arzeden bir tıkanıklığı gidermek için uygulanan bir para operasyonudur. Özellikle ileri ülkelerde ihraç edilemeyen sanayi ürünleri stoklarının artması yabancı paralara karşı bir devalüasyon yapılmasını gerektirir.

Devalüasyon yapıldıktan sonra yabancı paralar bakımından fiyatları düşen devalüasyon yapan ülkenin ürünleri alıcı bulur ve iç fiyatlar devalüasyondan etkilenmeden ödemeler dengesi olumlu bir gelişme gösterir.

Ülkemizde yapılan devalüasyonlar ise gelmiş geçmiş çeşitli hükümetlerin (koalisyonlu, koalisyonsuz, cephele, cephesiz, uzatmalı, transferli) sorumsuz bir şekilde yürütmüş oldukları sağlıksız bir para, kredi, finansman politikasının ekonominin fiyatları ve yapısı üzerindeki etkisini ve Türk parasıyla yabancı paralar arasında meydana gelen açığın kapatılması için alınan istenmeyen, arzu edilmeyen bir tedbirdir .

% 25-50 oranlardaki şiddetli devalüasyonlar ise hiç mi hiç istenmemektedir. Buna rağmen 1946'da, 1958'de, 1970'de ve 1978'de ülkemiz yer sarsıntısı benzeri devalüasyonlar yapmağa özen göstermiştir. Üstelik yer sarsıntısı devalüasyondan sonra ekonominin çeşitli kesimleri sallanmağa devam etmektedir.

Devalüasyon ne kadar şiddetli olursa bundan beklenen olumlu etkiler de o kadar büyüktür. Ancak bu etkilerin oluşması için devalüasyonun zamanını ve tamamlayıcı tedbirleri isabetli bir şekilde almak gerekmektedir.

ÖZGENCİL — Sayın Kazgan, Devalüasyon gerekli miydi? Yapılmadan döviz darboğazını Türkiye aşabilir miydi?

KAZGAN — İki-üç temel nedenden ötürü, devalüasyon yapmadan döviz darboğazını aşmanın olanak dışı bulunduğu söylenebilir : Birinci, temel neden, aşırı değerlendirilmiş Türk Lirasının yolaçtığı döviz açığıdır; varolan karaborsa döviz kuru, ihacat-işçi-turist döviz girişleri için daha kârlı olduğu sürece, resmî döviz piyasasına döviz arzı daralmaktaydı. En hayatî ithal malları için döviz bulunamazken, karaborsada en lüks mallar bulunabiliyordu. Diğer taraftan, Türk ihracat malları, 19.25 TL = 1 \$ döviz kurunda dış dünyaya çok pahalı geldiği için ihracat baltalanıyor, bir tarafta bellibaşlı tarım ürünlerinde değeri 800 milyon \$ tahmin edilen stok birikimi olurken, bir tarafta da ihracata dönük çalışan sanayilerde atıl kapasite ortaya çıkmıştı. Yani, döviz girişleri azalıyordu. Tabii, buna, Türkiye'yi pahalı bulduğu için gelmeyen, gelse de fazla harcama yapmadan giden turistleri de etkileyin. Öte yandan, bu kur ithalat talebini alabildiğine körükledi: «Kendi dövizini kendin bul» felsefesi de, bu işin gerçekleşmesini kolaylaştırdı; kabul kredisi, mal mukabili ithalat v.b. yollar.

dan ithalât pompalandı. Genellikle, devalüasyon öncesi yıllarda Türkiye’de ithalât azaldığı halde, bu kez, aynı durum gözlenmedi. Yurt dışının çok ucuz gelmesi, Türk turist harcamalarını karaborsa ile destekleyerek şişirdi. Kısacası, fiyat sistemi döviz açığını büyütecek biçimde işledi.

İkinci temel neden, ekonomideki bekleyişlerle ilgilidir; herkes yüksek oranlı bir devalüasyon bekliyordu. Bu da, ithalat-turizm için, döviz talebini artırırken, ihracat-işçi transferi kanalından döviz girişinin geciktirilmesine yol açıyordu. Bekleyişlerin mutlaka tüketilmesi gerekiyordu.

Nihayet, IMF, devalüasyon yapmadıkça, Türkiye’ye kredi vermeye yanaşmıyordu; IMF’in desteği alınmadıkça, uluslararası finans çevreleri de büyük çaplı kredi vermeye yanaşmıyorlardı. Oysa, Türkiye’nin bu döviz darboğazını, büyük çaplı (2 milyar dolar gibi) kredi almadan aşması söz konusu olamazdı.

ÖZGENÇİL — Sayın İlkin, Türkiye gibi gelişen ekonomiler bakımından devalüasyon nasıl değerlendirilebilir?

İLKİN — Devalüasyon bilindiği gibi ulusal paranın dış değerinin düşürülmesidir. Kuramsal bakımdan devalüasyonun, ülkelerin dış ödemeler dengesini kurabilmek amacı ile yapıldığı söylenir. Bunda ithalatın azaltılması ve ihracatın artırılması düşünülür. Yalnız bu noktada devalüasyon işleminin gelişmiş ülkelerdeki etkisi ile gelişmekte olan ülkelerdeki durumunu açıklamakta yarar vardır. Zira gelişmiş ülkelerde devalüasyon sonucunda dış ticaret bilâncolarında yukarıda kuramsal açıdan değerlendirilen biçimde gelişmenin ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Oysa bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde ihracat ve ithalat, çeşitli nedenlerden dolayı (özellikle fiyat bakımından) devalüasyonlara duyarlı değildir. Bu bakımdan Türkiye için devalüasyonun dış ekonomik ilişkilerimizi düzenliyen sihirli bir değnek olmadığını kesinlikle belirtmemiz gerekir.

ÖZGENÇİL — Sayın Demirgil, 1978 devalüasyonunun zaman ve alınması gerekli tedbirler bakımından eksiklikleri var mıdır?

DEMİRGİL — 1978 devalüasyonunun daha başarılı olması için hükümetin bir bankalar konsorsiyumu veya tek banka ile bir kredi anlaşması yapma olanağını güç de olsa zorlaması gerekirdi. Bu suretle yeni döviz kurları ilân edildikten sonra döviz talebini karşılayacak bir fonun mevcut olması devalüasyon yapılır yapılmaz döviz karaborsasının yeni kurların çok üstünde oluşmasına ve bir ümitsizlik havasının esmesine yol açılmazdı.

Diğer taraftan, devalüasyondan hemen sonra bazı temel malların fiyatlarına yapılan ve devalüasyon oranına yakın olan zamlar hükümetin sanayi ürünleri ihracatında ümit bağlamadığını daha çok geleneksel tarımsal mallara bel bağladığını göstermektedir.

Geleneksel mallardan 1978 yılına devredilen stoklar 350 bin ton pamuk, 95 bin ton tütün ve bir milyon ton buğdaydır. Buğdayın hareket kabiliyeti çok düşük olduğu için buğday stokunun çok süratli bir şekilde olumlu etki yapması düşünülemez. Geriye iki kalem ihracat malı kalmaktadır. İki mal için devalüasyon yapmak gereksizdir. Hatta pamuk için ayrı, tütün için ayrı dünya piyasalarındaki durumu yansıtan kurlar tesis etmek daha da uygun olabilirdi. Bunların dışında işçi dövizlerinin akımını maksimum düzeye çıkartabilecek bir kur sağlanabilirdi.

Bir genel devalüasyona gitmekle ve temel bazı malların fiyatlarını yükseltmekle hükümet iki bakımdan olumsuz etkiler yarattı: Yıllardan beri yapılan vergunların bedeli de sabit gelirlilerin ve gelirlerini enflasyon kadar artırma hünerini gösteremeyenlerin sırtına bindi. Bu suretle gelir ve servet bölüşümü biraz daha bozuldu. Bugünkü düzenin de eski düzenden pek farklı olmadığı, hamamın aynı olduğu fikri birçok vatandaşların kafasına dank etti.

Öyleyse mevcut enflasyona yeni artışlar getiren devalüasyon ameliyesine neden gerek görüldü. Acaba bazı kuruluşlar ve bazı kimseler bundan bizim göremediğimiz yararlar mı görüyorlar.

ÖZGENCİL — Sayın Kazgan, devalüasyon, döviz darboğazını aşmak için yeterli bir önlem sayılabilir mi? Bir para ayarlaması işlemini bütün soruları nasıl çözer?

KAZGAN — Haklı bir soru. Bunu şöyle cevaplandırayım. Devalüasyon döviz darboğazını aşmak için **gerekli**, fakat, **yeterli** bir ön-

lem değil. Mutlaka diğer önlemlerle tamamlanması gerekiyor. Bu önlemleri de ikiye ayırmak mümkün :

1) Genel nitelikte iç harcamaları kısip, enflasyonu yavaşlatacak **Maliye ve para politikası** önlemleri. Vergi denetimini artırma girişimleri ve faiz hadlerinin yükseltilmesi yoluyla, hükümet ilk girişimleri başlattı sayılabilir. Ancak, memur maaş katsayıları artışı ve yakında yürürlüğe girecek asgari geçim indirimi artışını telâfi edecek vergi gelirleri artışı mutlaka gerekli. Özellikle, yüksek gelirli sınıfın lüks harcamalarını ağır biçimde vergilendirmek, iş adamlarının gelir vergisine masraf kaydettikleri kişisel giderleri önlemek, bu arada ilk akla gelenler. Döviz gideri yüksek harcama yapan, kaçakçılığı körükleyen de bu yüksek gelir sınıfları aslında KİT zararlarını önlemek de, mutlaka fiyatlarında % 100 zam demek değil. Akılalmaz savurganlıkları hergün gözlüyoruz: bir örnek, Sırkeci - Edirne mototreni. Hiç kimse 4 saatte otobüsle gidebileceği yolu 11 saatte gitmez. Bunlar gidip geliyor. Kamu kesiminde aşırı şişkinleştirilmiş, son MC döneminde siyasal amaçlarla kadrolara doldurulmuş kişiler, bir diğer örnek.

2) Özel nitelikteki önlemlere gelince : bunlar da, büyük ithal giderine yolaçan petrol, gübre, demir-çelik gibi mallarla ihracata yönelebilecek mal ve hizmetler konusunda alınacak önlemler. Bu mal ve hizmetlerin her biri için gereken ayrı önlem üzerinde durmak, tabii, bu konuşmamızın sınırlarını aşıyor.

ÖZGENCİL — Sayın ilkin, devalüasyonun sihirli değnek olmadığını belirttiniz, o halde Türkiye 1978 Martında niçin bir devalüasyon yapmak zorunda kalmıştır?

İLKİN — Aslında Mart 1973 devalüasyonu zannedildiği gibi 1970 devalüasyonundan sonra yapılan ilk para değeri düşürülmesi değildir. Özellikle Eylül 1974 ile Aralık 1977 dönemi içinde kur ayarlamaları adı altında yapılan devalüasyonlarla Türk parasının değeri dolar karşısında % 40, Alman Markı karşısında % 52 oranla düşürülmüştür. Görüldüğü gibi bu oranlar son devalüasyondaki oranlardan daha yüksektir. Bu bakımdan sadece son devalüasyonun değil diğerlerinin de nedenlerini açıklamak gerekir. Gelişmiş ekonomiler için devalüasyonlar iktisat politikası içinde, çeşitli seçenekler arasından yapılan bir seçim olduğu halde, gelişen ekonomilerde hızlı enflasyonun so-

nucu olarak ortaya çıkan ve seçeneği olmayan bir karar niteliği haline gelmektedir. Gelişen ekonomilerde devalüasyonlar birer ameliyattan başka birşey değildir.

Bu örnekten anlaşılacağı gibi üzerinde durulacak nokta devalüasyon değil, onun yapılmasını zorunlu hale getiren enflasyonist iktisadi politikadır. Zira hızlı enflasyonun büyütüp geliştirdiği uru artık ekonomi taşıyamaz hale gelir. Eğer ameliyat yapılmaz ise durum daha da kötüleşecektir. Zira ameliyatı beklemek nasıl insan üzerinde maddi manevi zararlar yaratıyorsa, bir ekonomide de devalüasyonun yapılmasını beklemek aynı derecede kötü etkiler doğurmaktadır. Örneğin, ihracatçı ihrac edeceği malı bekletmekte, böylece elde edeceği fazla kâr düşünmekte, ithalatçı mümkün olduğu kadar mal ithal edip stok ve spekülasyon yapmayı yeğlemektedir. Döviz getirici bir kalem olan işçi dövizlerinin geliş de aynı düşünceyle devalüasyon sonrasını beklemektedir. Görüldüğü gibi döviz getiren kalemlerle döviz harcamasını gerektiren kalemlerde devalüasyon beklentisi ödemeler dengesi açısından daha da olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Bu bakımdan Mart 1978 devalüasyonu piyasadaki beklemenin yarattığı hastalığı en azından ortadan kaldıracaktır.

ÖZGENCİL — Sayın Demirgil, size göre Türkiye'yi devalüasyon yapmaya zorlamanın kimlere ne gibi faydaları olabilir?

DEMİRGİL — Batı dünyasının çeşitli kuruluşları Türkiye'nin son yıllarda içine düşmüş olduğu enflasyon ve ödemeler dengesi sorunlarına yeni bir hükümetle çare aramağa çalışırken alacağı tedbirlerle karma kapitalist ekonomi sisteminden koparak karma sosyalist ekonomi sistemine kaymasından endişe duymaktadır. Türkiye'yi batı dünyasının bir parçası halinde muhafaza etmenin en önemli yollarından biri Türkiye'yi açık bir ekonomi halinde bulundurmaktır. Ancak Türkiye'de izlenen sağlıksız iktisat politikası petrol fiyatlarındaki artışların etkileri, Türkiye'nin aleyhine dönen dış ticaret hadleri Türkiye ekonomisinin hizadan ayrılmasına neden olmuştur. Hizaya gevalüasyonun yaptırılmasıdır. Devalüasyonun başarılı olması için yeterli hacimde dövizin devalüasyondan önce Türkiye'ye verilmesi yeterli hacimde dövizin devalüasyondan önce Türkiye'ye verilmesi gerektiği üzerinde durulmamıştır. Bundan dolayı devalüasyondan bekle-

nen faydalar sağlanmazsa bir müddet sonra yapılacak ikinci bir devalüasyonla operasyon tamamlanmış olur.

Batı dünyasının çeşitli kuruluşlarının devalüasyonlar üzerinde durmalarının önemli bir nedeni daha vardır. Bu kuruluşlara göre Türkiye'de hükümetler enflasyonu kontrol altına almak konusunda gerekli tedbirleri almak bir yana enflasyona yol açan bir davranış içindedirler. Bu şartlar altında en kolay yol devalüasyon sonucunda ithal malları fiyatlarının ve dolaylı olarak bütün fiyatların yükseltilmesi yolu ile talep baskısını azaltmaktır.

Kanaatimize göre talep baskısının bir dereceye kadar azaldığını kabul etsek bile daha önemli bir oluşumun yer aldığını da unutmamak gerekir. Devalüasyon elinde stok bulunduran kimselerin gelirlerini artırdığı için gelir bölüşümündeki adaletsizliği biraz daha artırmıştır. Bu suretle talep baskısının azalması ile birlikte sabit gelirli sınıfların talebi azalmış gelirleri artmış olan sınıfların talebi ise değişmemiş hatta artmıştır.

Sorunun sosyal adalet bakımından incelenmesini bir tarafa bırakırsak üretim yapısı ve talep kompozisyonu bakımından etkilerini ihmal edemeyiz.

Devalüasyon sonucu gelirleri nisbi olarak azalmış olan sınıfların tükettiği malların içinde bulunan ithal malı oranı düşüktür. Buna karşın gelirleri nisbi olarak artmış olan sınıfların talep ettikleri mallar ya yüzde yüz ithal malıdır, ya da içlerinde bulunan ithal malı oranı fevkalâde yüksektir.

Ortanın solunda olma iddiasında bulunan bir hükümetin gelir bölüşümüyle talep ve taleple üretim kalıbı arasındaki ilişkilerden habersiz olacağına ihtimal veremiyoruz. Ödemeler dengesindeki bozuklukların büyük bir kısmı bundan kaynaklanmaktadır. Bunun içindir ki toplu konut yerine lüks konut, toplu taşıma yerine lüks ve masraflı taşıma, kamu malları yerine özel mallara dayalı bir talep ve üretim yapısı oluştu.

Gelir bölüşümü çok önemli bir diğer değişken üzerinde de etkisini yapmaktadır. İhracatın, özellikle sanayi mamulleri ihracatının artırılması isteniyorsa iç talep baskısını ihraç edilebilir mallardan uzaklaştırmak gerekir. Yoksa yıllardanberi tekrarlanan ve ihracatı

teşvik etmeye yaradığı sanılan ihracata kredi, dış ticaret kurumu, pazarlama metodları, vergi iadesi gibi usullerin bir sonuç vermediği artık anlaşılmış olması gerekir.

Türkiye'nin iç pazarının hayatiyeti ve büyüme hızı yabancıların da ilgisini çekmektedir. Bu konuda yapılan bir inceleme Türkiye'nin oluşturduğu pazarın genişliği dünyada 12 olarak yer almakta ve % 1.91'ine eşit bulunmaktadır. Pazar genişliği en geniş olan 25 ülke arasında son yıllarda en hızlı büyüyen ülke 101 puanla Türkiye gelmektedir, Türkiye'yi 87 puanla İran, 74 puanla Nijerya izlemektedir.

Resesyon içinde bulunan ileri kapitalist ülkelerin bu kadar hızlı gelişen bu pazarları ellerinden kaçırmak ve başka ülkelere kaptırmak niyetinde olmadıklarını görmemezlikten gelmemeliyiz.

ÖZGENCİL — Sayın İlkin, Türkiye'nin ileride devalüasyon yapmak zorunda kalmaması için ne gibi önlemler alınmalıdır?

İLKİN — Burada iki noktaya ağırlık vermek gerekir: Birincisi tıpkı ameliyattan sonra hastanın iyileşebilmesi için alınması gerekli önlemler gibi, devalüasyonun da etkilerini giderecek gerçekçi önlemler almak gerekir. Yalnız burada fiyat kontrolü gibi tek yönlü önlemlerle yetinmemek, piyasada mal arz talep dengesini sağlayan önlemlerle beraber parasal önlemleri de getirmek gerekmektedir. İkincisi, yukarıda da söylediğimiz gibi enflasyon hızını kontrol altında tutmak gerekir. Çünkü enflasyon ve devalüasyon gelişen ekonomiler için yapışık kardeşler gibidir. Enflasyonun olduğu yerde devalüasyon mutlaka olacaktır. İleri yıllarda paramızın dış değerini yeniden düşürmemek için tek yol enflasyonist bir politikadan uzak durmaktır.

ÖZGENCİL — Sayın Demirgil, sizce devalüasyonun olumlu etkilerini sürdürmesi için ne gibi şartların yerine getirilmesi gerekmektedir? Bu şartlar yerine getirilmediği takdirde ne gibi tehlikeler görüyorsunuz?

DEMİRGİL — Devalüasyondan sonra iç fiyatlarda devalüasyon oranını aşan oranlarda yükselmeye olursa kısa bir süre içinde Türk parası yeniden değer kaybetmiş olacak ve yeni bir devalüasyon gerektirecektir. Bu darboğaza girmemek hükümetin son kırk yılın para,

kredi finansman politikasından farklı bir iktisat politikası izlemesiyle mümkündür.

Bu konudaki teşhisimizi önümüzdeki üç ayda hükümetin dört sorunla ilgili tutumuna göre vermek durumundayız.

Birinci sorun, tarımsal destek fiyatlarının ne düzeyde saptanacağı ve hangi kaynaklardan finanse edileceğidir. Eğer hükümet tarımsal desteğin zararlarını Merkez Bankasından finanse etmeğe kalırsa geçmiş hükümetlerin içine düştüğü kısır döngüden kurtulamayacaktır. İzlenmesi gereken politika tarımsal ürünlerin alımı için yapılan masrafların toplamından, satışından beklenen gelirleri indirdikten sonra genellikle negatif olan aradaki farkın Merkez Bankası kredileriyle değil bütçeden vergi gelirleriyle karşılanmasıdır.

İkinci sorun, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin zararlarının ve yatırımlarının sağlam kaynaklardan finanse edilmesidir. Bunlar için Merkez Bankası finansmanından yararlanmak fiyat artışlarını yeniden körükleyecek mahiyettedir.

Üçüncü sorun, bütçenin samimiyetle hazırlanmaması nedeniyle vergi gelirleri eksikliklerinin Merkez Bankasından Hazine avansları yolu ile karşılanmasıdır. Özellikle 1978 bütçesinin samimi olmadığı tanımı gereğidir.

İMF karşısında kuvvetli olmak için 264 milyarda tutulmuştur. IMF yeşil ışık yaktıktan sonra yeni kadro ve yeni ek ödeneklerle önemli şekilde büyüyecektir.

Aslında enerji yatırımlarının dışındaki yeni kamu yatırımlarının ertelenmesinde gerek vardır. Ancak hükümetin yüksek bir kalkınma hızını prestij meselesi yapması kuvvetle muhtemeldir.

Dördüncü sorun, devalüasyondan hemen sonra süratle artması beklenen ve fiyat erozyonu devalüasyon etkisini kemirinceye kadar devam etmesi beklenen işçi dövizleridir. Sevindirici yanları olan bu hareketin kötü bir yanından bahsetmenin sizi şaşırtmayacağından eminim. 1978 yılında birkaç yüz bin işçi ailesinin eline transfer ettikleri 1.6 milyar dolar karşılığında 40 milyar TL. geçecektir. Türkiye'de kazanılmamış bir gelir olduğu için etkisi nötralize edilmediği müddetçe önemli bir talep fazlası yaratma potansiyeline sahiptir. Den-

geli ve istikrarlı bir ekonomi yaratmak isteniyorsa 40 milyar liralık devlet tahvilatını piyasa sürüp tedavüldeki para miktarını azaltmak gerekecektir. Ancak fiyatlar kontrol altına alınamazsa devlet tahvil-lerinin satılma olanakları çok düşük olacaktır.

Her dört sorun para miktarının gereğinden fazla artmasına yol açacak ve devalüasyondan beklenen faydaları ortadan kaldıracaktır.

Özel ve kamu kesimlerine açılacak kredilerin devalüasyon oranı kadar veya bu oranı aşan oranlarda artırıldığı takdirde enflasyoncu baskı daha da artabilir.

ÖZGENCİL — Sayın Kazgan, devalüasyonun etkisi ne olacak? Ekonomik hemen refaha çıkacak mı?

KAZGAN — Eğer hiçbir önlem alınmazsa, devalüasyon, enflâsyonu artırıcı etki de yaratır; kısa sürede sağladığı fiyat avantajı kaybolur. Eğer dış krediler artar ve iç piyasada harcama artışı önlenirse, enflâsyonist etki sınırlanabilir. Ancak, Türkiye açısından önemli bir nokta da şu : Türkiye üretim maliyetine giren hammaddelele yatırım mallarını ithal ediyor. Devalüasyonu izleyerek bunların fiyatları artacak; her nekad, devalüasyondan önce de mal kıtlıkları ve pahalı ithalât finansmanı yollarının bunların fiyatlarını nasıl olsa artırdığı söylene de, yine bir çoğunda artış olacak. Bunların üretimine girdiği malların fiyatı artmazsa, daha önce büyük kârlarla çalışılmayan üretim dallarında durgunluk oluyor; ancak fiyat artışları aradaki açığı kapayınca, bu durgunluk aşıyor. Bu da, devalüasyonun fiyat avantajını ortadan kaldırıyor. Açmaz burada. Ancak bir gerçek de şu : Hammadde kıtlığı bugün esasen birçok üretim dalında durgunluk yarattı. Revalüasyon döviz darboğazını rahatlatırsa, bu durgunluk nispeten kolay atlatılabilir.

ÖZGENCİL — Sayın Demirgil, özellikle parasal gelişmeler bakımından çok kötümser görünüyorsunuz. Olumlu parasal gelişme olanakları hiç yok mudur?

DEMİRGİL — Devalüasyondan sonra meydana gelen farkın it-halatı yapanlarca Merkez Bankasınca ödenmesi hukuki temellerinin sağlamlığı bir tarafa piyasadan bir miktar Türk Lirasının çekilmesini

gerektireceği için anti enflasyoncu bir etki yapacaktır. Ancak serbest piyasadan borçlarını ödedikleri için döviz transfer istemlerinden vazgeçenlere teminatları iade edileceği için piyasadaki para miktarını artırıcı mahiyette bir akımın olması beklenmektedir.

Bütün bunların ötesinde devalüasyondan dolayı piyasadan bir defaya mahsus bir vergi alındığı için piyasadaki para miktarında bir azalmanın meydana gelmesi beklenmektedir. 3 milyar dolarlık bir ticaret bilânçosu açığı Merkez Bankasına piyasadan 57 milyar TL. çekerken devalüasyondan sonra 75 milyar çekecektir.

Nihayet devalüasyonun bir servet vergisi ve servet subvansiyonu tarafı da olacaktır. Dış ticarete konu olabilecek mallar üreten sektörlerde yerli üretim faktörleri yoğun bir üretim teknolojisi kullanan müteşebbislere bir servet subvansiyonu yapılmakta.

Dış ticaret konusu olamayan iç hizmetler gibi. Kesimlerde ithal malı üreten faktör yoğun teknolojiler kullanan kesimlerdeki müteşebbislerden bir servet vergisi alınmaktadır.

Aslında hükümetin yeni oyuncağı olan savurganlıkla savaşı ciddiye almak ve tüketicileri, müteşebbisleri, bankaları. Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Merkez Bankasını, Bakanlıkları özetle harcama olanağı olan her birimin savurganlığı olan her birimin savurganlığı önleme tedbirleri almağa zorlanmak devalüasyonun etkinliğini artırmanın en önemli şartıdır.

Analitik Bir Sistem Olarak Emek-Değer Kuramı

Prof. Dr. Joan ROBINSON (*)
Cambridge Üniversitesi

— I —

G İ R İ Ş

Joseph Schumpeter «Capitalism, Socialism and Democracy» adlı yapıtında Marx'ı bilgili ve titiz bir analitik iktisatçı olarak tanımlar (1).

«Dahî ve peygamber olarak isimlendirdiğim bir yazar konusunda bu ögeye bu denli önem verilmesi gerektiğini düşünmem garip gelebilir. Ama bunun önemini kabul etmek gerekir. Belli bir görüşü doğrulamak için uğraştığı her ne kadar kuşku

(1) a. g. e., Bölüm III.

(*) 1977 Aralık ayında 4. İktisatçılar Haftası İçin İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti'nin davetlisi olarak Türkiye'ye gelen yazar bu makalesini ilk defa Der-gimizde yayınlanmak üzere özel olarak hazırlamıştır.

götürmezse de, Marx'ın, kendini geliştirmek ve üzerinde ustalaşmaya değer ne varsa ustalaşmak için harcadığı bu bitip tükenmeyen çaba, bir takım ön yargılardan ve bilimsel olmayan amaçlardan kendini bir ölçüde kurtarmasına yardımcı olmuştur.

Bu güçlü zeka için bir sorunla salt sorun olarak ilgilenmek kendine rağmen ağır basıyordu. Kesin sonuçlarının anlamını ne kadar zorlamış olursa olsun, Marx çalışmalarında öncelikle gününün biliminin önerdiği analiz araçlarını geliştirme, bu araçların mantıksal sorunlarını azaltma ve bilimsel temelleri inşa etme çabasındaydı. Böylece de bütün yetersizliklerine rağmen doğası ve amacı bilimsel olan bir kuram ortaya koydu.

Marx'ın saf iktisadi alanda yaptıklarının özünün hem taraftarları hem de düşmanlarınca yanlış anlaşılmasının nedenlerini görmek zor değildir. Taraftarları için o sadece profesyonel kuramcı olmanın çok üstündeydi ve yaptıklarının bu yanına çok fazla önem vermek onlara kâfirlik gibi geliyordu. Marx'ın tavırlarına ve tartışmalarını koyuş biçimine tepki duyan düşmanları ise onun çalışmalarının bazı kısımlarının başka ellerce sunulduğu zaman son derece büyük değer verdikleri türden şeyler olduğunu teslim etmeyi bir türlü kabullenemiyorlardı.»

Açıktır ki, ortodoks akademik iktisat Marx'ı ciddiye almayı red detmekten dolayı büyük ölçüde fakirleşmiştir. Avusturyalıların Bucharin'in **Economic Theory of the Leisure Class** (Çalışmayan Sınıfın İktisadi) olarak alay ettiği yüzeysel kuramı, Marshall'ın J. B. Clark tarafından «sermayenin marjinal etkinliği»ne indirgenmiş olan faiz haddini «beklemenin ödülü» olarak alan faiz anlayışı, üretimin kendisinin bir tür mübadele olarak ele alındığı Walrascı genel denge kuramındaki gelişmeler hep Marksizm'e karşı bir savunma olarak geliştirilmiştir.

Şimdi bütün bunlar, akademisyenler tarafından cevaplandırılmadıkları için baskı altında tutulmaya çalışılan iç eleştirilerle ve bugünün dünya piyasa ekonomisindeki krizlerin sorunlarıyla başa çıkabilecek her hangi bir araç önerememe konusundaki açık yetersizliği nedenleriyle hissedilir bir şekilde çözülmektedirler. Akademik öğreti-

nin bugünkü yürekler acısı durumu, önemli ölçüde, Marx tarafından ortaya konan soruları gözönüne almayı reddetmesinin bir sonucudur.

Aynı zamanda Marksizm'in fakirleşmesinin nedeni de, Marx'ın miras bıraktığı analitik aygıtın geliştirilip rafine edilmemesindendir. Schumpeter Marx'ın hem bir peygamber hem de bir bilim adamı olduğunu söyler. Bir insanın peygamber veya bilim adamı olarak tanımlanması arasındaki fark onun ne söylediğinde değil, onun nasıl kabul edildiğindedir. Bilim adamının izleyecilerinin görevi, bilgi düzeyi yükseldikçe sorunlarının doğruluğunu araştırmak ve hipotezlerini yeniden tanımlamaktır. Peygamberi izleyenlerin görevi ise onun söylediklerine inanmaktır. İnançlar kolayca bağnazlığa doğru kayabilir, çünkü müritler doktrinini doğru olarak anladıklarından hiçbir zaman emin değildirler. En sağlam yol üstadın derslerini onun kendi sözcükleriyle tekrarlamaktır.

Batıdaki Marksistler akademisyenlerce o denli hırpalanmışlar ve ezilmişlerdir ki, Marksist terminolojiyi bir savunma aracı olarak benimserler ve bu terminolojiyi akademisyenlerin öne sürdükleri anlaşmazlık bahanesini onların elinden alacak bir dile çevirmeyi reddederler. Şimdi ortodoks kuram açık bir kargaşa içinde olduğuna göre, bu tür tartışmalar batılı Marksistlerin teşvik etmek istedikleri siyasal iktisadın yeniden canlanmasını teşvik edeceğine geciktirmektedir.

— II —

KAPİTALİZMİN NİTELİĞİ

Marx ekonomik analizini İngiliz iktisatçılarına, özellikle Ricardo'ya dayandırmıştır ama onlarda olmayan bir ögeyi sistemine dahil etmiştir: Kapitalizmin belli tarihsel koşullarda gelişen ve kendi iç özelliklerine bağlı olarak dönüşüme uğrayacak belli bir iktisadi sistem olduğu görüşü.

Sanayi kapitalizminin ortaya çıkışı bir yandan bir proleteryanın -yani, toprak üzerinde hiçbir hakkı bulunmayan veya hiçbir üretim aracına sahip olmayan pek çok ailenin, dolayısıyla, ücret karşılığı çalışacak çok sayıda kişinin- varlığını, diğer yandan, kâr sağlayacak biçimde kullanılabilecek büyük servet birikimine sahip olan az sa-

yıda ailenin varlığını gerektirdi. Hiçbir akademik iktisatçının bu apaçık gerçeği yadsıyacağını sanmıyorum. Ama onlar kuramlarını bu gerçeği gizleyecek biçimde geliştirmişlerdir.

İngiltere'de proleterya bir nüfus patlaması olurken kapitalizmin tarım kesimine girmesiyle ortaya çıkmıştır. Sayısı artan tarım üreticilerinin köylü mülklerinin parçalanması yoluyla tarım kesiminde emilmeleri yerine, işgücü-toprak oranı cari ücret haddinde kârlı olarak kullanılabilecek işçi sayısı tarafından sınırlandırılmıştır.

Fizyokratların iktisadi kuramı ile A. Smith'in iktisadi kuramı arasında keskin bir kopma vardır. Fizyokratlar üreticilerin, yani kiracı çiftçi ve zenaatkârların sürekli olarak kendini yenileyen ve ailelerinin geçimliliğini kapsayan işletme sermayesine kendilerinin bizzat sahip olduğunu ve bunu bizzat kendilerinin yönettiğini veri olarak almışlardır. (Köylüler kira ödemek zorundadırlar, kendilerinin yeniden üretimi bir fazla yaratır, oysa zenaatkârlar ürünlerinin satışından sadece yaşamlarını sürdürmeye ve girdi stoklarını muhafaza etmeye yetecek miktarda gayri safi bir kazanç elde ederler.) Adam Smith ise işçilerin ücretle istihdam edildiklerini ve iş verenler tarafından kâr biçiminde bir fazlanın ele geçirildiğini varsayar.

Potansiyel bir işgücünün tarım kesiminden çıkarılması sanayide istihdamı hiç bir şekilde garantilemez. Onsekizinci yüzyılda İngiltere'de aristokrat asilzadelerin savurganlık geleneğine sahip olmayan bazı ailelerin ellerinde ticaret yoluyla büyük servetler birikmişti ve bu sermaye sanayi yatırımları için hazır bir fondu.

Kapitalizmin tarihsel gelişiminde üçüncü bir öge daha vardı: Teknolojik ilerlemeyi sağlayan bilimsel ihtilâl. Fabrika sistemi kendi işinde zenaatkâr olarak çalışınca yapmak isteyeceklerinden çok daha fazla işi belli sayıda bir işgücüne yaptırabilecek bir araçtı ve Steve Marglin'in belirttiği gibi, Adam Smith'in işbölümü bir teknik tasarruf sağlama yolu olmaktan çok disiplin sağlayıcı bir araçtı. Herşeye rağmen sanayi bu araçlarla çok ileriye gidemezdi.

Bilimin teknolojiye uygulanmasının özü, enerjinin (başlangıçta sadece su akıntılarının) insanın adale gücüne yardımcı olarak kullanılabilecek duruma getirilmesiydi. Bu, büyük işçi gruplarının tek bir kontrol sistemi altında istihdam edilmesini ve bu tür istihdamda da hiç bir zenaatkârın tek başına üstesinden gelemeyeceği bir mali ya-

tırımı gerektiriyordu. Sanayi kapitalizmi buradan kalkarak gelişmeye başladı. (Sanayinin gelişmesinde marksistlerin yeterince vurguladıkları dördüncü bir koşul daha vardı: Tarımın kendi gereksinimlerinin üstünde, kentsel nüfusun, kamu yönetiminin ve savaşın gereksinimlerini karşılamaya yetecek kadar fazla ürün yaratabilmesi)

Marx kapitalizmin gelişmesini emek-değer kuramı ile açıklar. Kâr, üreticinin zahmetinden, veya ödenmeyen emek gücünden elde edilen artık değerdir. Yatırım ve teknik gelişme, kapitalistleri harekete getiren durmadan daha çok artık değer elde etme hirsından kaynaklanır. Sınıf savaşı işçilerin ücret payı ve çalışma koşulları için verdikleri mücadelelerden doğar. Devlet aygıtı kapitalistlerin işçileri baskı altında tutmalarına yardım etmek için tesis edilmiştir.

Sistemin bu şekilde tanımlanması işçilere mücadelelerinde yardımcı olmak amacıyla güden güçlü bir ideolojik içerik taşımaktadır, ama bunu doğmatizm haline getirmek tanımın analiz yöntemi olarak yararlılığını azaltmaktadır.

Sömürü kuramının iki ciddi zayıflığı vardır: İlk olarak, kuram sanayi ihtilâlinin kökeninin ve eskiden sömürge olan bir çok ülkeye bugün nüfuz edişinin inandırıcı bir tasvirini veriyorsa da, başarılı kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfının mal ve hizmet tüketimi düzeyinde görülen çok önemli artışlarla kolayca bağdaştırılamaz.

Olduğu gibi okunduğunda **Kapital**'in birinci cildi, kapitalizm geliştikçe gerçek ücret düzeyinin az çok sabit kalacağını öngörür görünmektedir. Sermaye nüfus artışından daha hızlı biriktiği zaman yedek işçi ordusu istihdam tarafından emilir ve gerçek ücretler yükselir. Gene aynı nedenle birikim yavaşlarken nüfus artmaya devam eder. Aynı zamanda, emek tasarrufu sağlayan yenilikler her birim yatırımın yarattığı iş sayısını azaltır. Bu şekilde yedek işçi ordusu yeniden ortaya çıkar ve gerçek ücretlerdeki geçici artış süreci tersine döner. Üçüncü ciltte (Marx bunu hiç bir şekilde istediği gibi bitirememiştir) gerçek ücretlerin artmasının beklendiği açıktır, çünkü teknik ilerleme sürdükçe sömürü oranının aşağı yukarı aynı kalacağı varsayılmaktadır. Sabit bir sömürü oranı ücretlerin net ürün içindeki payının sabit olacağı anlamına gelir, net ürün artan mal üretimi akımı olarak alınırsa, gerçek ücret hadleri yükselmektedir. Marx ve Engels'in yazılarında gerçek ücretlerin artacağını söyleyen bir çok pa-

saj vadır ama öyle anlaşılıyor ki modern kapitalizmin kendi emek gücünün ihtilâlcı gazabını ne ölçüde satın alabileceğini göremedikleri de açıktır. Bu işçilere kendi yaşam düzeylerinin üçüncü Dünya'nın süper sömürsü sayesinde sürdürülebileceğini söylemek siyasal bir talihsizliktir. Çünkü bu ırkçılığı beslediği gibi analitik olarak da gerçeğin yarısı hatta çeyreği bile değildir.

Modern dünyayı tartışırken emek-değer ve sömürü dilinin kullanılmasının ikinci sakıncası sosyalizm kavrmı ile ilgilidir. Marx kapitalizmi ortadan kaldıracak ihtilâlin birikmiş ve teknik gelişme ile ilgili büyük tarihsel görevin yerine getirildiği en gelişmiş sanayi merkezlerinde olacağını öngörmüştür. O zaman sınıf savaşı sona erecek ve bundan böyle toplum kaynaklarını toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak üzere akılcı bir biçimde kullanabilecektir.

Sosyalizm, artık bir hayal değildir. Bugün Birleşmiş Milletler dokümanlarında titiz bir biçimde «tümüyle planlanmış ekonomiler» olarak adı geçen ülkeler vardır. Marx'ın öngördüğünün tersine, şu zamana kadar ihtilâller sınıai olarak geri kalmış ülkelerde gerçekleştirilmişlerdir. Demek ki, bu ülkelerin asıl ihtiyaçları hızlı sermaye birikimini sağlamaktı ve planlama bunu başarmakta etkin bir araç olduğunu kanıtlamıştır.

Sermaye birikimi tüketim için olmayan üretim araçlarını (ve savunma araçlarını) üretmek üzere çalışmak demektir. Doğaldır ki yatırılabılır fazlanın elde edilmesi Sovyet dünyasında sömürü olarak tanımlanmamaktadır. Kapitalizmde artık değerın kapitalistlerin kendi özel çıkarları için elde edildiği söylenir. Sosyalizmde ise işçiler yatırımları kendi gelecekleri için yapmaktadırlar. Ama gelecek oldukça uzaktadır ve bu sırada sanayi teknolojisi her girdiği yerde aynı koşulları empoze etmektedir.

«Değer yasası» Sovyet dünyasında anlarını tamamen değiştirmiştir. Orada bu, tüketim mallarının arzı ve talebi arasında bir dengein korunması gereği anlamına gelmektedir. Akademik iktisada Marx'ın herhangi bir kavramından çok daha yakın bir kavram bu.

Bir uluslararası işçi hareketiyle ilgili büyük hayal 1914 Ağustosunda darmadağın edilmiştir ama Marksizm adına yapılan ilk ihtilâlin ortamını hazırlayan da bu savaş olmuştur. O zamandan beri olan

her şeyi Marx'ın öngördüklerinin çizgisine oturtmaya uğraşmak yerine, bu öngörülenlerin neden gerçekleşmediğini anlamak için Marx'ın kendi tarihsel çözümleme yöntemini kullanmaya çalışmak çok daha iyi olacaktır.

— III —

ÜRETİMİN (OUTPUT) BİR ÖLÇÜTÜ

Emek-değer kuramının bir yanı, Marx'ın üretim sürecini çözümlemek için kullandığı bir yöntem olmasıdır. Bir malın **değeri**, bu malı üretmek için gereken emek-zamanı saatlerinden ibarettir. Veri bir işgücünün istihdamından doğan -örneğin yıllık- üretim akımı uygulanan emek-zamanı akımı ile gösterilebilir. Ricardo ulusal geliri ölçmede kullanılabilecek bir mutlak değer birimi ararken epeyce eziyet çekmiştir. Marx emek-zamanını birim olarak kabul etmek suretiyle sorunu atlatmıştır. Bu yöntemin büyük avantajı kullanımdaki değer in mübadeledeki değerle ilişkisine ait eski bilmeceye takılıp kalmadan Marx'a nicel terimlerle düşünme olanağını vermesiydi.

Marx gayrisafi ve safi üretim arasındaki farkı çok iyi kavramıştır. $(c+v+s)$ formülünde c , mevcut üretim araçları stokunun yıpranması anlamına gelir. $v+s$ ise ücret ve artık değer, yani üretimden stokun yenilenme payı çıkınca kalan kısmın **değeri**, yani net üretimdir.

Marx c'yi geçmişte üretildiği zaman stoka eklenmiş bulunan ve kullanıldıkça serbest kalan **değer** olarak ele alır. Bu pek de yeterli olmayan bir yaklaşım. Şimdi hepimizin gayet iyi farkında olduğu gibi, cari üretimde kullanılan enerji ve hammaddelerin bir kısmı yenilene, neyecek kaynaklardan elde edilir, bu kaynakların katkısı sadece onları topraktan çıkarmak için kullanılan emek ile değerlendirilemez. Ama, Marx'ın sembolleri bu noktayı gayet açık olarak görmemize yardım ederken, «sermaye»nin akademik kavramlaştırılmasında her şey birbirine karıştırılarak bulanıklaştırılmaktadır.

Net üretim akımının **değeri**, $v+s$, bir yılda çalışılan toplam adam-saatinden oluşur. v , işçiler tarafından tüketilen ücret mallarının **değeri**, s , rantie tüketiminin ve yatırımının **değeri**, yani kâr harcamalarıdır.

Bu toplama yöntemi Marx'ın düşünme biçimine uygunsuz da mümkün olan tek yol değildir. Belli bir ülkenin geçen yıldaki ulusal geliri olmuş bir olaydır, objektif gerçeğin bir parçasıdır. Bu, üretilen malların ve parasal ödemelerin gerçekleşmiş akımlarıdır. Bunu basit bir yolla anlatmak yeterli değildir, çünkü son derece karmaşık bir bütün oluşturur. Herhangi bir ölçüt, sınırlılıkları gözönüne alınarak, bilinçli bir şekilde kullanılmak zorundadır. Bugün istatistikler parasal ödemeler akımları olarak mevcut olduklarından kullanılabilir en iyi ölçütü oluştururlar. «Burjuva» kategoriler içinde sunulan bilgileri kullandığımızdan dolayı emek-değer kuramına ihanet etmiş veya kârların «sermayenin verimliliği»nin ölçütü olduğu görüşüne teslim olmuş olmayız.

Sömürü oranı s/v , bütün sanayi için ücret fonunun tek kârlara oranı olarak yorumlanabilir. Ücretlerin katma değer içindeki payı yararlı ve önemli bir bilgidir ve bu Marx'ın değer kategorilerine tam uymuyor diye yadsınmamalıdır.

Kişi/yıl başına ortalama parasal ücreti ve istihdam hacmini biliyorsak, v 'ye tekabül eden ücret fonunu bulabiliriz. Sömürü oranını bilirsek s 'ye tekabül eden net parasal kâr akımını bulabiliriz. C 'nin yenilenme maliyetini buna eklersek gayrisafi kâr akımını elde edebiliriz. Hesaplamaların parasal olarak yapılması değer olarak yapılmasından iki nedenle daha uygundur: Mükemmel olmasalar da, istatistiklerin elde edilmeleri daha kolaydır ve değer hakkında hiçbir şey bilmeyen müteşebbislerin kararlarını parasal kâr oranları etkiler.

— IV —

FİYATLAR

Marx malların fiyatlarının belirlenmesi kuramını klâsik iktisatçılardan devralmıştır. Klâsik iktisatçılar için değer kuramı önemli ve muammalı bir sorundur ve Marx'ın değer kuramına kapitalizmin özünü anlamada temel anahtar olarak verdiği önem onun klâsiklerden devraldığı bir mirastır.

Marx kapitalizm-öncesi ekonomilerde malların (kunduz ve geyik) mübadelesinin emek maliyetiyle orantılı fiyatlar üzerinden yapılması doktrinin Adam Smith'den almıştır. Bu yüzden de basit mal üretimi-

bağımsız zenaatkârlar- ekonomisinde malların **değerlerine** göre mübadele edileceğine inanıyordu. Bu bana hiç inandırıcı gelmiyor. Mübadele ihtisaslaşmayı gerektirir. Eğer her aile kendi kullanımı için gerekli hayvanları avlayabilseydi veya kendi kullanımı için gerekli malları üretebilseydi mübadele ve fiyatlar olmayacaktı (malların daha kolay veya zor elde edilmesi açısından farklı öznel maliyetleri olsa bile). Zenaatkârlar kendi mesleklerinin beceri ve bilgisine uygun olarak ihtisaslaşacaklarına göre her türlü emek farklı olacak ve saat olarak kıyaslanamayacaklardır. Zenaatkârların her biri uygun araçlara sahip olacaklar ve ailelerinin geçimliliğini de içeren işletme sermayelerini yöneteceklerdir. Stokun ve çalışmanın sürdürülmesi üretimlerinin maliyetini oluşturacaktır. Kazançlar bir türlü adil fiyat kavramına göre saptanabilir veya arz ve talep tarafından etkileneceklerdir. Aslında ortodoks piyasa fiyatı kuramı kapitalizme değil, bu tür bir ekonomiye uygulanabilir.

Piero Sraffa tarafından yeniden ifadelendirildiği şekliyle Ricardo'nun kapitalizmde fiyat kuramı tüm olarak tutarlıdır. Sermaye üzerindeki kâr oranı, -tedavi döneminin uzunluğu da dahil- üretimin teknik koşulları ve ücret mallarının üretim maliyeti tarafından belirlenir. Rantın etkisini ortadan kaldırmak için, üretimin rant getirmeyen marjinal toprakta yapıldığı varsayılmaktadır. Gerçek ücret asgari geçim düzeyinde değil, Marx'ın emekgücü **değeri** dediği düzeyde saptanmıştır. Dolayısıyla, her tür malın maliyeti onu üretmek için gerekli emek zamanı artı malı üretmek ve pazara getirmek için gerekli süre boyunca yatırılmış sermaye değeri üzerine cari oranda konmuş kâr tarafından belirlenir. Malların fiyatlarının emek-değerinden farklı olması çeşitli üretim tekniklerinde kullanılan kapital-emek oranına bağlıdır.

Marx ise işe ters taraftan başlar. Yeknesak (uniform) bir sömürü oranı varsayar, böylece kârın satış hasılatı içindeki payı bellidir. Bir bakıma, kâr **payı** kâr **oranından** çok daha önemlidir. Kâr payı fiili ödeme ve gelir akımlarını temsil ederken kâr oranı zihni bir hesaplama. **Kapital**'in 1. cildinde tartışmalar **değerler** açısından yapılmıştır ve malların **değerlerinin** fiyatlarıyla ilişkisi tartışması yoktur. Cilt III'de yeknesak bir kâr oranı varsayılır ve Ricardo'nun fiyatlarına tekabül eden «üretim fiyatları» hesaplanır. (Ama Marx bu hesaplamayı tam olarak bitirememiştir). Fiyatların **değerlerle** olan ilişkisi, çok geniş, karmaşık tartışmalara yol açmıştır ama bütün bu yay-

gara boş yere kopartılmıştır. Sraffa, değeri bir malın üretiminde gerekli dolaysız ve dolaylı emek-zamanı olarak açıkca formüle eden tek yöntem modelini geliştirmiş ve kâr oranı düzeyi yoluyla **değerlerin** fiyatlarla sistematik olarak nasıl ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu, krizlerin olmadığı, sabit bir büyüme hızıyla üretimde bulunan kapitalist bir ekonomide sömürünün nasıl işlediğinin basitleştirilmiş bir resmini verir.

Bu arada, Sraffa kuramının kârı «sermayenin verimliliği»nin ölçütü olarak alan kâr kuramını yıkmak gibi büyük bir avantaja da sahip olduğunu belirtelim.

— V —

BİRİKİM VE EFEKTİF TALEP

Marx'ın çözümlemesinin en değerli yanlarından biri genişletilmiş yeniden üretim şemasıdır. Michael Kalecki, Keynes'in istihdam kuramı olarak bilinen kuramın kendi versiyonunu ve kapitalist, sosyalist ve az gelişmiş ülkelerde sermaye birikimi çözümlemelerini bu temel âzerine oturtmuştur.

Tartışma, Marx'ın bıraktığı yerden alınarak çağdaş sorunlara uygulanabilecek şekilde uyarlamaları gerektiriyor. Marx kesimler arasında yapılan mübadeleleri **değer** bakımından tasvir etti. Ama fiyatlarla uğraşmak daha kolaydır, ve ikinci olarak, Marx emek kullanarak **değer** yaratılması sürecini malları satarak artık değer elde edilmesi sürecinden ayrı olarak ele alıyordu.

Kalecki'nin modelinde kârın bu iki yönü bütünleştirilmiştir. Kesim I'deki harcamalar, yani gayrisafi yatırımlar ve kesim III'deki rant geliri harcamaları, yani lüks mallar harcamaları, kâr akımını gösterirken, bütün üç kesimdeki ücret fonu kesim II'de toplam ihtiyaç malları üretim akımı alımlarını meydana getirir.

Yedek işçi ordusu var olduğu zaman yatırımlardaki artış, kârları yükseltir, bu da her üç kesimdeki istihdamı artırır. Kâr bekleşileri herhangi bir nedenle düştüğü zaman yatırımlar azalır, ve gerçekleşen kârlarda ve istihdamda düşme olur. Bunlar realizasyonun kısa dönemli boyutlarıdır.

Ayrıca uzun dönemli ilişkilerin de ele alınması gerekmektedir. Sermaye, bir süredir nüfus artışından daha hızlı birikiyorsa yedek işçi ordusu, istihdam tarafından emilecektir. Dolayısıyla işçilerin pazarlık güçleri artar, gerçek ücret oranları yükselebilir ve kârın payı düşer. Bu yatırımları caydırabilir ama böyle olmayabilir de.

Eğer sermaye birikimi dürtüsü güçlüyse, işgücü sıkıntısı işçi başına üretimi artırmayı hedefleyen teknik yenilikleri teşvik eder. Bu, kâr oranındaki düşme eğilimini durduracak biçimde yatırım artışına yol açabilir.

Genel olarak Marx'ın birikim ve krizlerin ortaya çıkışı ile ilgili çözümlemeleri kapitalizmin tarihini ve planlı ekonomilerin sorunlarını anlamak için bir temel sağlar. Fakat Marx'ın teknik değişmeye yaklaşımı, sermayenin organik bileşimi kavramındaki karışıklıkla ve sermaye- emek oranında artmayı gerektiren yeniliklerin kâr oranının düşmesine neden olacağı görüşüyle zedelenmektedir.

Bu güçlük Marx'ın üretimi sadece değer olarak ölçmesi ve herhangi bir fiziksel üretim ölçütüne sahip olmamasından kaynaklanmaktadır. Teknik gelişmenin özü her değer birimi başına ürünü artırmaktır. Teknik yenilikler, sermaye-yoğun olsalar bile, gerçek ücret oranları sabit kaldığı veya kârın sabit bir oranı olarak arttığı zaman kâr oranının yükselmesine olanak verirler. İstihdam edilen işçi başına kâr oranı artmadığı sürece kapitalistleri işçi başına yatırımı artırıcı teknikleri içeren makina ve teçhizatı kullanmaya zorlayacak hiç bir güç mevcut değildir. Daha iyisi yoksa eski teknikleri kullanmaya devam etme seçeneği her zaman açıktır.

Modern teknolojiye artan sermaye-emek oranının çok ciddi sorunlar yaratmasının nedeni kâr oranlarını düşürmesi değil, işgücü gereksinimlerini azaltması ve çok gelişmiş ekonomileri kısa dönemli zenginlik dönemlerinde bile işsizlikle tehdit etmesidir. Bu, planlı ekonomilerin ilke olarak kaçınabilmeleri gereken bir sorudur.

Ceviren : Dr. Tülay DEMİRLER

Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen Ve Gelir Dağılımı Sorunu.

Prof. Dr. Akın İLKİN

Gelir dağılımı, bir ekonomide kişilerin veya kurumların, üretilen tüketim ve üretim mallarından pay alması demektir. Üretilen tüm mal ve hizmetlerin, yani ulusal gelirin kişiler veya aileler arasındaki dağılımından söz edilirse buna «gelir dağılımı» sosyal gruplar arasındaki dağılımı dikkate alınıyorsa buna da «sınıflar arası gelir dağılımı» denmektedir. Sosyal sınıflar arasındaki gelir dağılımı, bir ekonominin sosyo-ekonomik sorunlarının açıklanmasında önemli bir göstergedir.

Gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımının adil olmadığından söz edilmektedir. Kuşkusuz bu, hem kişiler-aileler arasında, hem de sosyal gruplar arasında kendini açıkça ortaya koymaktadır. Yalnız burada, gelişen ekonomilerdeki gelir dağılımındaki bozukluğu belirtirken ayrıca dünya ülkeleri arasında gelir dağılımındaki çarpıklığı da vurgulamakta yarar vardır. Dünya gelirinün ülkeler arasındaki dağılımını aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Dünya Gelirinin Dağılımı : (1960)

Ülkeler	Nüfusun % si	Dünya gelirlerinin
		% si
Gelişmiş ülkeler	30.2	75.5
Batılı ülkeler	19.7	58.7
Komünist ülkeler	10.5	16.8
Gelişmemiş ülkeler	69.8	24.5
Asya	50.2	13.7
Afrika	6.9	1.9
Lâtin Amerika	7	5.1
Orta Doğu	3.5	1.7
Azgelişmiş Avrupa ülkeleri	2.2	1.9

Tabloda görüldüğü gibi gelişmiş ülkelerde yaşayan insanlar dünya nüfusunun % 30 unu oluşturdıkları halde dünya gelirlerinin % 75 ine sahip olabilmekte buna karşılık gelişen ekonomilerdeki nüfusun oranı % 70 iken gelirlerin sadece % 25 ini elde edebilmektedirler. Bu rakamlar, dünya üzerindeki gelir dağılımının ne derece bozuk olduğunu göstermektedir. Tarihsel açıdan yaklaşıldığında sorunun gelişim biçimiyle daha da kötü boyutlar taşıdığı görülmektedir.

**Dünya Nüfusu
(Milyon)**

Yıl	Dünya	Gelişmiş ülkelerde	Gelişmemiş ülkelerde
1920	1.861	674	1.187
1930	2.070	759	1.311
1940	2.296	822	1.474
1950	2.516	858	1.608
1960	2.998	976	2.022
1970	3.592	1.082	2.510
1980	4.330	1.194	3.156
1990	5.187	1.318	3.869
2000	6.129	1.441	4.683

Tabloda görüldüğü gibi zaman faktörü gelişen ülkeler aleyhine işlemektedir. 2000 yılına doğru yapılan tahminler gelir dağılımı bozukluğunun giderek artacağını göstermektedir. Gerçekten gelişen ülkelerde yaşayan nüfusun gelişmiş ülkelerdeki nüfusa oranı, 1920 de 1,61 iken bu oran 1970 de 2,31 e ve 2000 yılında 3,25 e çıkacaktır. Bu gelişimin önemli nedeni, gelişen ekonomilerde nüfus artış hızının yüksek olmasıdır.

Gelişen ekonomilerin ülke içindeki gelir dağılımı sorunu ise, çok boyutlu özellikler taşımaktadır. Gerek kişiler? aileler arası, gerek sosyal sınıflar arası gelir dağılımında varolan bozuk durum azalacağı yerde çoğu kez artmaktadır. Bu ülkelerde gelir dağılımına kıstas olan istatistiksel veriler çok az ve sağlıklıdır. Fakat yine de bazı göstergeler, sorunun boyutlarını göstermeye yeterlidir. Örneğin : Toprak mülkiyetini belirten rakamlara bakıldığında bir çok ülkede toprak sahiplerinin % 5 inin toprakların % 75 ine sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca bunların elinde bulunan toprakların ülkenin en verimli toprakları olduğu göz önüne alınırsa durumun ne kadar dengelessiz olduğu ortaya çıkar.

Ülkemizde gelir dağılımı ilişkilerini saptamak amacı ile çeşitli araştırmalar yapılmıştır. 1973 yılına ait, Devlet Planlama Teşkilâtının yaptığı araştırmanın sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

GELİR GRUPLARINA GÖRE GELİR DAĞILIMI, 1973

Gelir Grupları TL.	Hane Halkı Yüzdeleri			Gelir Yüzdeleri		
	A.Y.	Y.A.		A.Y.	Y.A.	
	Basit	Birikimli	Birikimli	Basit	Birikimli	Birikimli
0—2500	4.1	4.1	100.0	0.3	0.3	100.0
2500—5000	8.1	12.2	95.8	1.2	1.3	99.6
5000—10000	17.8	30.0	87.7	5.4	6.9	98.4
10000—15000	20.0	50.0	69.9	10.1	17.1	93.0
15000—25000	22.5	72.5	49.9	17.9	35.0	82.9
25000—50000	18.1	90.6	27.4	25.4	60.4	65.0
50000—100000	6.8	97.4	9.3	18.6	79.0	49.6
100000—200000	1.9	99.3	2.5	10.8	89.8	21.0
200000+	0.6	100.0	0.6	10.2	100.0	10.2

Tabloya göre yılda 15.000 liradan az gelir elde eden ailelerin nüfus içindeki oranı % 50 iken ulusal gelirden aldıkları pay % 17,1 dir. Yılda 25.000 TL dan az gelir elde eden aileler ise nüfusun yaklaşık % 70 i iken ulusal gelirden % 35 lik bir pay almaktadır. Oysa yılda 200.000 liradan daha fazla geliri olanlar, nüfusun % 0,6 sı olmalarına karşılık ulusal gelirden aldıkları pay % 10 dur. Bu araştırmanın ortaya koyduğu gerçek, Türkiye’de adil olmayan bir gelir dağılımının varlığıdır.

Gelişen ekonomilerde varolan fakirliğin ve gelir dağılımı bozulmasının nedenleri, çeşitli açılardan ele alınabilir. Örneğin doğal kaynakların yetersizliği, hükümetlerin uyguladıkları politikaların yanlış veya beceriksiz olması, v.b. gibi. Bu çeşit görüşler kuşkusuz gerçeği tam olarak açıklamamaktadır. Soruna bir başka açıdan bakmakta yarar vardır. Özellikle sanayileşme süreci içindeki ekonomilerde, sanayi ürünlerine talep yaratmak amacı ve gelir dağılımındaki bozukluk beraber düşünüldüğünde gelir dağılımının çoğu kez unutulmuş bazı noktaları ortaya çıkacaktır.

Geleneksel tarım yapısından sanayi yapısına doğru bir gelişim gösteren ekonomilerde gelir dağılımının eskiye oranla bozulduğu görülmekte, Lorenz eğrisi daha da bükülmektedir. Bunun yanında, ülkede üretilen mal ve hizmetlerin çeşidi hızla değişmektedir. Bu iki olgu bir araya getirildiğinde ve yeni ürünlerin yüksek gelir grupları için olduğu göz önünde tutulduğunda, gelir dağılımı ile yeni üretim biçimi arasında bir ilişki kurmak mümkün olabilmektedir. Bilindiği gibi sanayi ürünler, insanların ilk gereksinimleri olan beslenme-barınma v.b. den sonra gelen gereksinimlerdir. Sanayi ürünlerine talep, ancak (ülkede tımsal yapı egemen olduğuna göre) tarımda verimliliğin artırılabilmesi ile mümkündür. Oysa bu uzun süreli yapısal bir değişimdir. Bu uzun süre, hızla artan sanayi üretim için büyük sorunlar yaratır. Sanayi ürün arzı bu mallara olan talepten çok daha hızlı arttığından, bu tarz artışı karşılayacak talebin yaratılması gerekir. Bu sorun geçen yüzyılda sanayileşme sürecini tamamlayan kapitalist ekonomilerde, müstemleke politikası ile çözümlenebilmiştir. Fakat günümüzde sanayileşme döneminin bu sorunlarını geliştirmekte olan ülkelerin aynı biçimde çözümleyebilme olanakları yoktur. Ayrıca gelişmiş ülkeler için «pazar olmak» durumlarındanda kurtulamamaktadırlar. Bu bakımdan gerek ülke içinde üretilen sanayi ürünlerin, gerek

gittikçe devleşen çokuluslu şirketlerin dünya pazarlarına yığdıkları ürünlerin satın alınabilmesi, gelişen ekonomilerde bu ürünleri satın alabilecek gelir gruplarının yaratılması ile mümkündür. Bu gelir grupları, kesimlerindeki verimlilik artışından çok, bu gruplara gelir kaydırması yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bunun da yolu kuşkusuz enflasyonist bir politikadır.

Sanayi ve hizmetler kesiminde hızla artan üretim yukarıda açıklandığı gibi gelir dağılımı ile yakından ilişkili olmaktadır. Dünya pazarlarında, giderek büyüyen çok uluslu şirketlerin veya daha doğru bir deyimle uluslararası şirketlerin sadece 200 ü, 1985 te sosyalist ekonomiler dışındaki tüm üretimin % 60 nı üretebilecek bir düzeye ulaşacağı hesaplanmaktadır.

Uluslararası dev şirketler başlangıçta yalnızca kâr maksimizasyonu amacıyla faaliyet gösterirken sonradan bunun yanında, daha büyük olmak amacı da ortaya çıkmıştır. Aslında sermaye, bir üretim faktörü olduğu halde bu devler için üretim, sermayenin bir faktörü haline gelmiştir. Yani sermayeyi artırmak daha çok üretimi, dolayısıyla daha büyük olmayı gerektirmektedir. Bu aslında kendi aralarındaki rekabetin de bir sonucu olmaktadır. Böylece büyüklerin, giderek daha büyüklerin egemen olduğu bir dünya pazarı ortaya çıkmıştır.

Yeni uluslararası ekonomik düzende egemen olan uluslararası dev şirketler, kâr maksimizasyonunu ve büyümeyi sağlamak için şu politikalardan yararlanmaktadırlar.

- Ham maddelerin ucuza temini,
- Ucuz iş gücü kullanılması,
- Verimliliği artırmak için yeni teknoloji yaratılması,
- Daha geniş pazarlar v.d. leri.

Ham maddelerin ucuz temin edilmesi için, iki yol kullanılmaktadır. Birincisi büyük yatırımlarda ham madde üretiminin modernleştirilmesini sağlamak. İkincisi ham maddelerin dünya pazarlarına bol ve ucuz gelmesi için gelişen ülkelere devamlı devalüasyonlar yaptırmak. İşgücünün ucuz temin edilmesi için gelişmiş ülkelere ucuz göçmen işçi getirmek veya üretimi işçi ücretinin ucuz olduğu gelişen

ekonomilerde kaydırmak. İşçi ücretinin ucuz olduğu ülkeler arasında siyasal rejimleri otoriter karakterde olanlarının öncelik kazandığı görülmektedir.

Dış yardımların gelişen ülkelere, belirli alanlar için veya belirli projelerde kullanılmak üzere verildiği ve böylece yaratılmış olan ürünlere dolaylı bir biçimde pazar bulunduğu görülmektedir. Ayrıca gelişen ekonomilerde, yerleşecek yabancı yatırımlar için o ülkenin kendi kaynakları kullanılarak alt yapı tesisleri yaptırılmakta böylece kurulacak fabrikaların maliyeti düşürülmektedir.

Diğer taraftan gelişen ekonomilerde alt yapının gerçekleştirilmesinde, gelecekte kurulacak fabrikaların ürünlerine talep yaratacak bir biçimin önerildiği de görülmektedir. Örneğin demiryollarının geliştirilmesi yerine karayollarına öncelik verilmesinin ana nedeni budur.

Uluslararası dev şirketlerin dünya pazarlarında egemen olması uluslararası ekonomik düzende yeni boyutlar yaratmıştır. Artık gelişmiş ekonomilerde büyük kârlar, yeni teknolojilerden sağlanabilmektedir. Emegın pahalı olması, emekten tasarruf eden süper teknolojilerin geliştirilmesine neden olmuştur. Elektronik, nükleer enerji v.b. gibi Standart hale gelmiş teknoloji ise, emegın ucuz olduğu bölgelere kaydırılmıştır. Böylece tarımsal ve geleneksel bazı sanayi malları üreten gelişmekte olan ülkelere, standart teknolojiyi kullanan yeni sanayiler ortaya çıkmıştır.

Bunlar hem o ülkenin iç piyasaları hem de dünya pazarları için üretim yapmaktadır. Bugün gelişmekte olan ülkeler, büyük şirketlerin yukarıda açıkladığımız «kâr maksimizasyonu» ve «büyüme» amaçlarına uygun biçimde, yeni uluslararası ekonomik düzende yerlerini almaktadır. Eskiden sanayide emek yoğun teknolojilerle iç pazara dönük tüketim malları, tarımda ise dış pazara dönük üretim yapan bu ülkelere yeni tip bir sanayileşmeye doğru yönelmektedir.

Gelişen ekonomilerde sanayi ürünlere olan talebin artırılabilmesi için bir taraftan gelir dağılımında değişiklik yapılırken diğer taraftan kişi gereksinmelerinde reklâm v.d. etkilerle yeni gereksinmeler yaratılmaktadır. Kuşkusuz burada gelişen bir ekonomide gerçek gereksinmeleri bu açıdan değerlendirildiğinde doğadan veya sosyal

yaşantıdan gelen gereksinimleri ayırmakta yarar olacaktır. Doğal gereksinimleri bile çeşitli ürünler ile doyuma ulaştırabilme olanakları bulunduğu düşünülürse sosyal gereksinmelere yanıt verecek ürün çeşitlerinin ne kadar farklı olabileceği kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Hatta bir gereksinme için mal ve hizmet üretme yanında, yeni bir ürün için yeni gereksinme yaratılması söz konusunda olabilmektedir.

Gelişen ülkelerde gelir dağılımının düzetilebilmesi ancak, ülke kaynaklarının, o ülke halkının gerçek gereksinmelerini karşılayacak bir üretim biçiminde yönltilmesiyle mümkün olabilecektir. Başlangıç noktası bu olmadan girişilecek hareketler en azından yetersiz kalacaktır.

Delta Reklamcılık

evet...
çocukluk
yılları
kısadır

İnsanlar çabuk büyür. Ama tasarruflarınız da çocuklarınız gibi büyüyor mu?.. Eğer doğru dukları günden itibaren onlar için tasarrufu gaye edinirseniz, hayata büyük bir destekle atılmalarını sağlarsanız Yavrunuz büyürken, tasarruflarınızı da büyütecek bir banka biliyoruz.

TÜRKİYE
HALK
BANKASI

Traktör Sorunu Ve Alınması Gerekli Önlemler

A. Aydın DÜNDAR

Motorlu Araçlar Ticaret A. Ş.
Genel Müdürü

Ülkemizde, özellikle son yıllarda çok ciddi sorunlar çok sathi olarak ele alınmakta ve sonuçta maalesef uygulanan önlemler ters neticeler de doğurabilmektedir.

Traktör konusu da bu tarzda ele alınan sorunlardan birisi ve önemlisidir. Basında çeşitli toplantılarda şu veya bu vesile ile konuya değinilmekte ve genellikle traktörün karaborsasından, çiftçinin ihtiyacını karşılayamadığından bahsedilmektedir. Meselenin milli ekonomi içinde ve öncelikler sırasındaki yerini tayin ederek genel bir değerlendirmesinin yapılması gereklidir görüşündeyim.

Politik nedenlerle veya sosyo-ekonomik sebeblere dayalı olarak güncelliğini koruyan bu konuyu birazcık derinlemesine irdelleyip inceleyip kamu oyunun yargısına sunmayı bir görev telâkki ediyorum.

KALKINMAMIZ VE TRAKTÖRÜN ÖNEMİ

Ülkemizde uygulanan kalkınma modelleri sanayileşmeye dönük tür, ve bu normal bir seçimdir. Sanayileşme tabiatıyla zaman ve imkân istemektedir.

Türkiye'de sektörel büyüme ile ilgili gerçekleştirmelere bakacak olursak, GSMH'nin önemli bir payını tarım sektörünün oluşturduğunu görürüz. Nitekim, sabit fiyatlara göre 1976 yılında tarım sektörü GSMH'nin % 22,5'ine, 1977 yılında % 21,5'ine sahip bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, 1976 yılında cari fiyatlara 670 milyar TL. lık GSMH'nin 130 milyarı ve 1977 yılında (1977 ilk 9 aylık - D. İ. E.) 817.4 milyar TL. lık GSMH'nin 198 milyarı tarım sektöründe yaratılmıştır.

Tarım sektörünün verimliliğini arttırıcı önlemlerden sadece birisi ve en önemlisi olan makinalaşma süreci içinde lokomotif görevini traktör yapmaktadır. Böylesine önemli bir rolü olan traktör parkımızdaki gelişmeler tarım kesiminin temel makinalaşma düzeyini yansıtmaması bakımından ilgi çekicidir.

Yıllar	Traktör Parkı	Yıllık Artışı (%)
1973	156.139	—
1974	200.466	28.4
1975 (*)	243.066	21.2
1976 (*)	290.000	19.3
1977 (*)	350.000	20.7

(*) Tahmin

Türkiye traktör parkındaki son beş yıldaki gelişmelerin yıllık ortalama % 20'nin üzerinde bir artış gösterdiği izlenmektedir. Bu artışta ithal yoluyla toplam traktör arzı geçmiş yıllarla kıyaslanamayacak bir düzeye ulaşmıştır.

TRAKTÖR ÜRETİMİ VE İTHALATI

Türkiye toplam traktör arzı ile ilgili son beş yıllık gerçekleştirmeler ise şöyledir :

TOPLAM TRAKTÖR ARZI

Yıllar	Üretim	Artış (%)	İthalât	Artış (%)	Toplam Arz
1973	32.794	—	4.711	—	37.505
1974	25.614	—22.0	5.173	9.8	30.787
1975	32.686	27.6	14.597	182.2	47.283
1976	36.422	11.4	40.724	179.0	77.146
1977	28.800	—21.0	34.091	—16.3	62.891

Özellikle 1973 yılından sonra traktör ithalâtında büyük artış meydana gelmiştir. Buna mukabil yurtiçi üretimde marjinal artışlar azalmış ve hatta 1974 ve 1977 de olduğu gibi üretimde gerilemeler olmuştur.

İthalâtın özendirilmesi ve adeta teşviki çeşitli markalarda traktörün komple olarak yurdumuza ithaline neden olmuştur. Yurtiçi üretim kapasitesinin ortalama % 60'nın kullanıldığı bu dönemde, ithalâta öncelik verilmesi ülke ekonomisi ve sağlıklı bir park oluşturmaları bakımından birçok sorunu da beraberinde getirmiştir.

1977 yılında 28.800 dolayındaki yerli üretime karşın 29 marka ve her markanın çeşitli modeli olmak üzere 34.000 komple traktör ithalâtı yapılmıştır. Bu çeşitli marka ve modelin ithalâtı sağlıksız bir park teşekkülüne sebep olmakta ve satış sonrasında çalıştırabilme olanakları sınırlı olduğundan, ülkemiz için bir israf niteliği taşımaktadır. Bu durum milli servetin heder olmasının tipik örneğini teşkil etmektedir.

Bu ithalâta bedelsiz olarak getirilen traktörler yanında, daha çok ülkemizde üretilen marka ve modeller yerine çeşitli markalarda büyük rakamlara varan ithalât yapılmıştır.

Bilindiği gibi, 1973 yılında komple traktörde gümrük vergi oranının % 1'e indirilmesi ve 1975 yılında da yurt dışındaki işçilerimizin daha önceleri kesin dönüş yaptıklarında traktör getirmeleri yerine her iki yılda bir bedelsiz olarak yurda traktör getirmelerinin benimsenmesi, bu yolla gelen traktör miktarında önemli artış meydana getirmiştir. 1977 yılında bedelsiz ithal yoluyla giren traktör miktarı 5.000 dolayındadır. Ancak, önemli olan, yurtiçinde üretilmeyen diğer marka

ve model traktörlerin büyük miktarlardaki ithalâtı, satış sonrası hizmetler bakımından daha büyük boyutlara ulaşan sorunlar yaratmaktadır.

Sadece son yılda ithali gerçekleşen 35.000 traktöre yaklaşık 175.000.000 - 200.000.000 \$ döviz ödendiği tahmin edilmektedir. Bu rakam Türkiye'nin toplam ihracatının % 10'undan fazladır. Denebilir ki, ülkemiz, son yılda petrolden sonra tek kalemden en büyük döviz traktöre ithalâtta ödemiştir.

TRAKTÖR TALEBİ VE ÜRETİM KAPASİTESİ

Sırası gelmişken Türkiye traktör ve üretim kapasiteleri konusunda da kısaca açıklama yapmakta yarar vardır.

Bilindiği gibi, Türkiye de traktör talebi konusunda çeşitli tahminler yapılmıştır. Bu tahminlerin büyük çoğunluğu yıllık ortalama talebin 50.000 - 70.000 dolayında olduğunu ortaya koymaktadır.

Ülkemizdeki traktör talebinin bu kadar yüksek olması 750.000 adet tahmin edilen ideal parka henüz ulaşamaması yani potansiyel talebin mevcudiyeti yanında tarım ürünlerine nazaran traktör fiyatlarındaki artışın daha az olmasıdır. Kısaca, satınalma gücü artmıştır. Ayrıca traktör edinilmesi çeşitli kredi ve vergi kolaylıkları ile teşvik edilmiştir. Tarım mekanizasyonu için traktör teşviki yerindedir. Ancak talebin büyük ölçüde tarım dışı kullanım amacından doğduğu da bir vak'adır. Köy-kasaba ulaştırmasında traktör tercihi yapılmakta ve ekonomik anlamda pahalı bir yol seçilmiş olmaktadır. Ulaştırma hizmetleri için otomotiv endüstrisinde daha ucuz çözümler bulmak mümkündür. Ayrıca, enflasyondan kaçınmak amacı ile traktör satın alındığı yani parasını değer düşmesinden korumak için çok çiftçinin ihtiyacının üzerindeki sayıda traktör satın aldığı da müşahade edilmektedir. Bu nedenlerle, ülkemizde tarımda kullanılacak traktör talebinin 50.000 civarında olduğunu rahatça ifade edebiliriz.

Üretime gelince, mevcut üretim tesislerinde 1977 yılı sonu itibarıyla kapasiteleri, bahçe traktörleri hariç, 49.000 dir. Mevcut üretici firmalar (Türk Traktör, TOE, Uzel, TZDK) ile yatırım aşamasında olan (Burtrak, Antark, Hema ve TUMOSAN) kuruluşların mutasavver kapasiteleriyle 1982'de toplam traktör üretim kapasitesi 200.000 adade

ulaşabilecektir. Bunlardan başka son günlerde Köy-Koop'un 50.000 kapasiteli yeni girişimi vardır.

Mevcut yerli üretim kapasitesi talebi karşılama olanağını önemli ölçüde vermektedir. Sorun, bu kapasiteden yararlanılmaktadır. Halbuki son yıllarda, traktör karaborsası vardır imajı ve kamu oyu baskısı ile çeşitli markada traktör ithaline gidilmiş, transferleri yapılmadığı için yerli kapasiteden yararlanılmamıştır. 1977 yılı yerli traktör imalatı 30.000 metrebesinde kalmıştır. Halbuki ülkemizde üretilen traktörlerdeki yerli oran nisbeti % 67'dir. Yaklaşık bir hesapla bir adet komple traktöre tahsis edilecek dövizle 2 adet yerli traktör imal etme olanağı vardır. Yerli sanayi, sadece döviz kazandırmamakta, oldukça önemli iş sahası açıp katma değer yaratmaktadır. Bir tarafta yeni projelere teşvik verilirken bir yandan da mevcut tesisleri çalıştırma olanağını sağlayacak döviz imkânları yaratılamamıştır. Herşeyden evvel ve öncelikle mevcut tesislerin tam kapasite ile çalışması olanağı sağlanmalı, bu fabrikaların döviz ihtiyaçlarına transferlerde öncelik verilmelidir.

Kabul kredisi ile ithal edilen ve çoğu beynelmilel piyasalarda ihrac kabiliyeti düşük gözüken traktörlerin yurda sokulması sadece 180 günlük bir ferahlık sağlamaktadır. Ancak, poliçelerin vadelerinde öncelikle transfer hakkını kazanması ülkemizi çok kötü şartla ithalât yapan bir ülke durumuna getirmektedir. İthal ettikleri malları kolaylıkla ihrac etme şansı olmayan ve çoğunlukla endüstrilerini yeni kurmakta olan ülkeler «kabul kredisi» yolu ile kısa vadeli krediler vermeğe razı olmaktadır. Ancak bu yolla yapılan ithalât fiat ve kalite açısından, ülkemizi kayıplara uğratmaktadır.

Geçen yıl bu formülle oldukça büyük partide traktör ithal edilmiştir. Halen yurda girmemiş fakat bağlantıları olanlar da vardır. Maliye Bakanlığı son kararı ile komple traktör ithalini kabul kredili listeden çıkarmıştır. Kanaatimce yine ifrat ve tefrit politikası izlenmektedir. Bu ihtiyaç varsa en ekonomik şekilde ithali plânlanmalıdır.

Kabul kredilerinin sadece ülkemizde imal edilen marka ve modellere tahsis edilmesi ile yukarıdaki mahzur kalkacak ve yerli üretimin tüm yerli talebe yeterli olacağı döneme kadar traktör ihtiyacının karşılanması garanti altına alınacaktır.

ALINMASI GEREKLİ ÖNLEMLER

- 1) Traktör talebini daha da artıracak yeni teşviklerden vazgeçilmelidir. Traktör alıcılarının tarım dışı amaçlarla traktör kullanmaları talebi kamçılanmaktadır. Ülkemizin yıllık traktör ihtiyacının 50.000 dolaylarında olduğu hesaplanarak eldeki kıt döviz imkânları evvelâ yerli sanayiinin tam kapasite ile çalışmasına tahsis edilmelidir.
- 2) Yerli üretimin karşılayamadığı kısım için yılda ortalama 10.000 adet (35-65 beygir gücünde) traktör ithaline izin verilmelidir. İthaline izin verilen traktörlerin yerli üretilen marka ve modellerinin aynısı olmasına özen gösterilmelidir. Kabul kredisi yolu ile de olsa çok çeşitli marka traktör ithali politikasına derhal son verilmelidir. 1977'de ülkemize 29 marka ve modelde ithal edilen (ekli listede) traktörlerin önümüzdeki aylarda çok ciddi servis ve yedek parça sorunu yaratacağı bilinmelidir.
- 3) Halen 350.000 adet olarak tahmin edilen mevcut traktör parkının faal halde tutulması için gerekli yedek parça ithaline öncelik verilmelidir. Bugün için normal döviz transferleri dışında bir başka yolla (mal mukabili kabul kredisi vs.) bu parçaları ithal etme imkânı yoktur. Küçük bir parça yüzünden gayrıfaal tutulan milli serveti terkedip yenisini getirmenin hiçbir ekonomik anlamı olmaz. Maliye Bakanlığınca alınan son tedbirlerde traktör yedek parçalarının (bakım ve onarım için) kabul kredisi dışında tutulması rasyonel bir davranış değildir. Normal transferler başlamadığına göre kısa zaman içinde çiftçi için gübre kadar önemli olacak bir traktör parçası sorunu ile karşılaşmamız mukadderdir.
- 4) Komple traktör ithalinde normal transferlerin yanında kabul kredisine tekrar izin verilmesi ancak ithal lisansı ve kredi müsaadesinin sadece Türkiye'de yapılmakta olan marka ve modellere inhisar ettirilmesi gereklidir. Traktör ithalatçıları aşağıdaki şartları mutlaka yerine getirmelidir. Bu şartların yerine getirilip getirilmediği ciddi olarak denetlenmelidir.

Traktör ithalatçılarının :

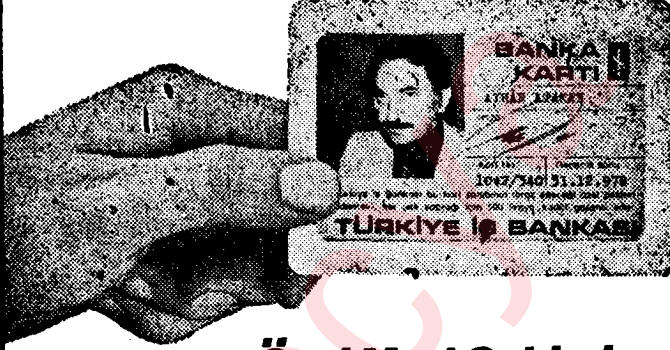
- % 10 yedek parça ithal etmeleri,
- Ücretsiz garanti bakım, kontrol ve muayene yapmaları,

- Seyyar servis ekipleri kurmaları,
- Teknik kriterlerin ülke koşullarına ve fiyat uygunluğu yanında, ithalatçının devamlılık ve çalışma durumu gözönünde bulundurulmalı,
- Tamir-bakım atölyeleri açmaları,
- İthaline izin verilecek traktörün yerli imalatçı firmaların imalatını geliştirdiği ve halen seri halde imal etmekte oldukları model tiplerden olmasına,

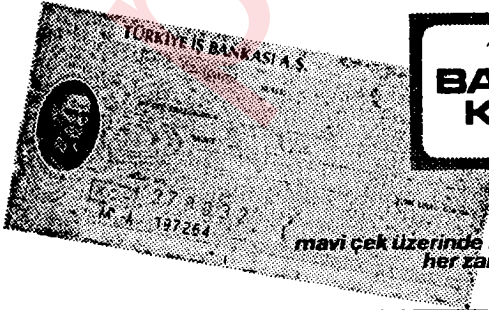
riayet etmelidir. İthalatçıların yükümlülüklerini yerine getirmeleri, hemen hemen her genelgede belirtilmesine rağmen, maalesef birçok ithalatçı firma bu yükümlülükleri yerine getirmemişlerdir. Bu durum traktör sahibinin büyük mağduriyetine sebep olduğu gibi, yedek parça temin edilememesi ve tamir-bakım hizmetlerinin yapılamaması, traktör parkımızın atıl kalmasına sebep olmakta ve ülke ekonomisi için pahalı bir mekanizasyon aracı haline gelmektedir.

- 5) Teşvik verilen yeni projelerde mutlaka teknoloji üstünlüğü aranmalı ve ihracat mecburiyeti konmalıdır.
- 6) Traktör fiyatları reel bilgilere göre saptanmalı, ciddi çalışan kuruluşların traktör karaborsası ithamı dışında tutulması sağlanmalıdır. Fiyatın reel olması talebi de normal ölçülere getirecektir. Taksitle yapılan traktör satışlarındaki taksit şartlarının da çiftçinin gelir durumu gözönünde tutularak saptanması ayrıca bir zaruri mesele haline gelmiştir.

yalnız bu kart her zaman her yerde geçer

**ayrıca Özel Mavi Çeklerle
dilediğiniz İş Bankası Şubesinden
50.000 liraya kadar
provizyonsuz para çekebilirsiniz...**

**mavi çek üzerinde imzanız paradır...
her zaman her yerde geçer**

Güçlenen Alman Ekonomisi

"A. B. D. 'ne Hücum"

Derleyen : Nuriye MANİSALI

Aşağıda, dünyanın en kuvvetli ekonomilerinden biri olan F. Almanya'nın malî müesseseleri, para piyasaları ve 1978 tahminleri ifade edilme-ye çalışılmıştır.

Federal Alman Cumhuriyeti'ndeki bir banker, ülkesinin sorunlarını gözden geçirirken, alaycı bir gülüşle şunları söylüyordu: «zannederim, bir çok ülke bütün problemlerine rağmen bizimle ticaret yapmak isteyecektir.».

Kuşkusuz, Federal Almanya'nın da sorunları vardır. Bir zamanlar rekordan rekora koşan Almanya'da «ekonomik mucizeler» artık geride kalmıştır. Bugün Almanya'da halen bir milyon işsiz yaşamaktadır.

Fakat bütün bunlara rağmen Almanya yine de talihine şükretmelidir. Ekonomi büyümeye devam ediyor. Markın diğer paralara oranla değerinin yükselmesi ve içerde maliyetlerin artmasına rağmen ihracattaki artışlar devam ediyor. Alman işçileri ücret hadlerindeki artışlardan ve ekonomideki sosyal emniyetten memnun gö-

rünüyorlar. Enflasyon hızı (1977 itibarıyla % 3,7) diğer bütün endüstrileşmiş ülkelerden daha azdır.

7 yılda nisbi olarak iki misli değer kazanan Alman Markı, ekonominin gücünü açıkça ortaya koyuyor. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun liderliğini yapan bu ekonomi, Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne 1,2 milyar Dolar değerinde yardımda bulunmak suretiyle Batı İttifakı'nın temel direği olarak üstüne düşen koruma görevini fazlasıyla yapıyor.

F. Almanya uluslararası bankacılık merkezi olarak para piyasasında gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır.

1978'e Bakış : Mucizeler Beklenmiyor Fakat Dengeli ve Devamlı Bir Gelişme Mevcut :

Dünya, Batı Almanya'ya A.B.D. ve Japonya'dan sonra üç lokomotif ülkeden biri olarak bakmaktadır. Alman ekonomik tahminleri, 1978'de Almanya'da dengeli ve istikrarlı bir büyümenin olacağını ortaya koymaktadır.

1977 Eylül'ünde ekonominin teşviki için 2 milyar dolarlık bir fonun ayrıldığını belirten Helmut Schmidt bunun 7 milyar Dolar'a kadar yükselebileceğini söyledi.

«Mucizeler ummuyorum» diyen Dresdner Bank'ın Başkanı Helmut Haeusgen: «Özel yatırımlardaki durğunluğa rağmen hükümet önlemlerinin % 4 lük GSMH artışı sağlayacağını ümit ederim» demiştir.

Westdeutsche Landesbank'ın bir yetkilisi de aynı fikirde: «1977 sonrasında hafif bir gelişme olacak, hükümet harcamalarındaki artışın GSMH'daki artıştan daha fazla olması ekonomiyi bir başka güç verecek.»

Merkez Bankası, Deutsche Bundesbank'ın Başkanı Dr. Otmär Emminger, 1976-1977 yi içeren iki yıllık dönem içinde Alman Ekonomisinde tatminkâr bir büyümenin olduğunu ifade etmiştir. Ona göre: «1976 GSMH % 5 lik bir büyüme kaydediyor ve iki yıl içinde toplam olarak % 9 a varıyor.»

Dr. Emminger, Almanya'nın cari işlemler dengesindeki fazlalığın 2-2,5 milyar Dolar arasında olduğunu söylüyor. Gerçekte Alman ihracatı artarken, ithalatı da artıyor. Halen Almanya'da 1.500.000 dolayında yabancı işçi çalışıyor.

Özel Sermaye Yatırımlarının İki Yönlü Çalışması

Amerika'ya akan Alman kapitalindeki artış, Alman para piyasasının en dikkate değer özelliklerinden bir tanesidir. Doların Marka karşı paritesinin uygunluğunu aksettirenden yirmi yıldan fazla zamandır, A.B.D.'den Almanya'ya olan sermaye akımı tek yönlü çalışmıştır denilebilir.

Fakat 1974'den sonra dolar düş-

müş bu sefer yatırımlar Almanya'dan A.B.D.'ne doğru yön değiştirmiştir. Bu durum Almanya'daki işgücü maliyetinin hızla yükselmesi sonucunu doğurdu.

Böylelikle, Almanya'nın büyük firmaları için dünyanın en büyük piyasası olan A.B.D. piyasası cazip duruma geldi

A.B.D.'deki çok tanınmış Alman firmalarının başında Volkswagen gelir. Fakat daha bir çokları da vardır.

Degussa Firması, geçen sene Alabama'da Mobile'nin yanında 36 milyon Dolarlık bir yatırım yaptı. Dev kimya sanayii, Hoechst, Texas'da büyük bir tesis kurdu. Elektrikli aletler ve elektronik imalatçısı Siemens, Lectioniscs, Inc i satın aldı ve Alis Chalmers'a % 50 dolayında yatırım yaptı. Amerika'da ticari ismini kullanmayan Bayer, halen Miles Laboratories tarafından çalıştırılan Mobay Chemicals ve Cutler Laboratories'i yardım kabilinden 1 milyar Dolar karşılığında sattı. Almanya'nın en ünlü firmalarından biri olan Daimler Benz, bir Amerikan traktör üreticisinin yatırımlarını ele geçirdiğini bildirdi.

Volkswagen'in Plânlama Teşkilâtı Direktörlerinden Siegfried Hoehn, inanmaktadır ki, Amerika'da imalatın esasını kurmaya doğru bir gidiş vardır ve devam edecektir: «Amerikan piyasasını paylaşmaya niyetli olan Alman firmaları Amerikan üretim teknolojisinin bir bölümünü oluşturmaktadırlar. Diğerlerinin de bizim yolumuzda yürüyeceğinden emin olabilirsiniz.»

Dr. Franz Josef Weitkemper ise şöyle söylemektedir: «Amerika bize yalnız büyük bir pazar sunmakla kalmayıp, aynı zamanda dünyanın hiç bir yerinde görülmeyen bir serbestlik ve esneklik getirmiştir.»

DIŞ BASINDAN

Buhran Karşısında İktisat Biliminin Çıkmazı :

PROF. P. SAMUELSON'UN GÖRÜŞÜ (*)

Derleyen : Kaya ARDIÇ
İ. Ü. İktisat Fakültesi Asistanı

Enflasyon mu? Frene bas. İşsizlik mi? Gaza bas. Hem işsizlik hem enflasyon birlikte ise? İşte iktisatçılar bu soru karşısında dilsiz kalmakta ya da çok az şey söylemektedirler. Modern ekonomilerin bu hastalığına bir ad bulmuşlardır gerçi: Stagflasyon. Ama reçetesini bulamamışlardır. Kendilerine ekonomik faaliyetlerini yavaşlatmalarını salık veren Amerikalılar'da Almanlar ve Japonlar «Niçin kendi uyumluluğumuzu bizden daha az disiplinli ülkeler için bozalım, özveride bulunalım?» diye yanıtlamaktadırlar. Bizzat Amerikan yöneticiler takımı içinde bile sorumlular birbirleriyle anlaşamamaktadırlar. Kısır döngü: Ekonomik buhran doktrinleri sarısmakta ve uzmanları bölmektedir. Hükümetler çaresizlik içinde yüzmekte ve çaresizlikleri de buhranı derinleştirmektedir.

(*) Problèmes Economiques, no, 1550 içinde Le Nouvel Economiste 31 Ekim 1977.

J. Kennedy'nin iktisat danışmanı, Nobel İktisat Ödülü sahibi ünlü Profesör P. Samuelson, «Le Nouvel Economiste» dergisine yazdığı «Nerede o eski iktisatçılar?» başlıklı yazısında İktisat biliminin bu hastalığına teşhisini koymaktadır: Evet, iktisat teorileri kurulu düzeni can çekmekte. Fakat buna karşılık her şeyi bir kenara atma eğilimi de tehlikelidir. İktisat biliminin bilim statüsünü yadsıyanlara ve bulgularına karşı çıkanlara Samuelson «Daha iyisini bulun» diye yanıtlamaktadır. Görüşlerinin içeriğinden çok yazarın renkli kişiliğinden ötürü bu yazıyı okuyucularımıza sunmakta yarar gördük.

«Resmi» İktisat Bilimini Tehdit Eden Kim?

Bir hayalet, iktisat bilimini («resmi» iktisat bilimini) korkutmaktadır. Bu J. K. Galbraith'in teorilerinin hayaleti değildir. Her ülkede ortaya çıkan güç sorunlara çözümler bulmaya çalışan iyi haber almış uzmanlar Galbraith'in kolaycı tavsiyelerine fazla kulak asmamaktadırlar. (İkinci Dünya Savaşı sırasında uygulandığı gibi günümüzde de ücretlerin ve fiyatların sürekli kontrolü). Bu hayalet, Milton Friedman'ın ve O'nun Chicago ekolünün monetarizmi de değildir. Günümüzde saygıdeğer bir yetkin iktisatçıları azınlığının monetarist olmalarına karşın bazı acı deneyimleri anımsamakta yarar vardır: Gerek A.B.D. içinde olsun, gerekse daha geniş bir alanda 1970 yılından beri iktisat politikalarının saptanması ve alınacak önlemler, yapılan tahminler konusunda monetaristlerin performansları oldukça kötü olmuştur. 1914 öncesi yılların düşlerinde yaşayan ve hâla altın standardı sisteminin mucizevi ve otomatik etkilerine inanan ortodoks iktisatçılara gelince, artık günümüzde onları ciddiye alan kaldı mı? Biz yolumuza Sayın J. Rueff'in garip görüşlerine fazla dikkat etmeksizin devam edelim. C. Rist, A. Marshall ve G. Cassel'in hacimli yapıtları kütüphanelerde kapalı durmaktadır. Londra, New York ve Zürih'in tutucu bankacılarının dünyaya bakış açıları ve görüşleri iktisat seminerli olarak yeniden altına dönme umutları Güney Afrikalı bazı maliyecilerin kafalarında zayıf bir ışık olarak yaşıyorsa da aslında De Gaulle ve Pompidou ile birlikte ölmüştür.

Nihayet, iktisat bilimini korkutan bu hayalet, Marx'ın ya da yeni «solcu» iktisatçılarıninki de değildir. Doğu Avrupa ve Kıta Çini ide-

ologları günümüz dünya ekonomisinin evrimini anlamakta ve öngörmekte ne denli başarısız olduklarını açıkça göstermişlerdir.

Aşağıda göreceğimiz gibi Sweezy, Bettelheim, Mandel gibi iktisatçılar her ne denli sorunları çalاکalem çözüyorlarsa da ne yazık ki yapıtlarında yararlı, dışı dokunur bir şeyler bulmak olanaksızdır.

Neo-keynesciler diye adlandırılan ve Hindistan, İtalya ve Cambridge'de cüretli ve değerli Joan Robinson'un başını çektiği iktisatçılara gelince, günümüzde sağlam bir düşünce okulu oluşturmalarına karşın onlar da ne yazık ki sermaye teorisinin dumanlı ve karışık inceliklerinde ve ayrıntılarında kaybolmaktadırlar. Temel işlevleri olan kalkınmakta olan ülkeler ve gelişmiş ekonomilerde ortaya çıkan somut sorunlara çözüm aramak yerine gereksiz akademik tartışmalar onlara daha ilginç gelmektedir.

Öyleyse iktisatçıların uykularını kaçırın ve kendilerine güvenlerini sarsan bu hayalet nedir? Eğer bu Galbraith, Friedman, Montagu Norman, Marx, Baran-Sweezy, Kalder-Robinson ya da Piero Sraffa değilse kimdir? Yoksa bu, aslında kurulu iktisat düzeninin saygı değer üniversite hocalarının pek rahat yaşam biçimlerinden ve refah düzeylerinin oldukça yüksek olmasından kaynaklanan bir çılgınlık krizi, kötü bir düştten başka bir şey değil midir?

Hayır. İktisat biliminin gözlenen rahatsızlığı düşsel değil bir gerçektir. 1960 lı yıllarda Kennedy Devletinin iktisadi yönetiminde gösterdikleri başarılarına ve güvenlerine kıyasla 1970 li yılların sonunda artık iktisatçılar «sanatlarını» daha kuşkuyla ve çekinerek düşünmektedirler. Kaldı ki günümüzde iktisatçıların saygınlığı oldukça sarsılmış ve iş dünyasında bir zamanlar kendilerine gösterilen ilgi ve güven oldukça azalmıştır. Buldukları antibiyotikle bir zamanlar zatürreeverem gibi salgınları yendiklerinde kamu oyunun saygı ve hayranlığını kazanan doktorlar, kanser karşısındaki başarısızlıkları yetenezsizliklerine bağlandığında pek de şaşmamaktadırlar. İktisatçıları ve özellikle de oto rite bilinenleri -Samuelson Modigliani, Tobin, Lindberg, Tinbergen, Giersch, Okita, Malinvaud, Matthews- korkutan hayalet modern dünyanın tüm karma ekonomilerinde gözlenen **stagflasyonun** ısrarla sürüp gitmesidir.

Sürekli Stagflasyon Hayaleti

Günümüz dünyasında iktisadi faaliyetlerin canlandırılmasında gözlenen zayıflığın 1930 yıllarının büyük dünya buhranını doğuran ve sürdüren güçlerle hiç bir ilişkisi yoktur. A.B.D. gibi Almanya ve Japonya da iktisadi büyümelerinde yavaşlama belirlediğinde ekonomilerini uyarıcı önlemlerin ne olduğunu bilmektedirler. Eğer bunları uygulamıyorlarsa bu, bilgisizliklerinden değil fakat ılımlı bile olsa yeni uyarıcı ve canlandırıcı önlemlerin 1970 başında ortaya çıkan ve dünyayı kırıp geçiren enflasyon olgusunu da körüklemesinden çekinmelerinden ötürüdür.

Petrol krizi sonucu ödemeler dengesi yönünden oldukça şanssız çıkan İtalya, Fransa, İskandinav Ülkeleri, Hollanda ve İngiltere gibi ekonomilerde de senaryo aslında pek farklı değildir. Bu ekonomiler de satın alma güçlerini yükseltici önlemlerin ne olduğunu pekâlâ bilirler. Örneğin, günümüzde uygulanan dalgalanmalı kur rejiminin sağladığı göreceli bağımsızlıktan yararlanarak kamu oyunun ısrarla istediği gibi uyarıcı-canlandırıcı para ve bütçe politikaları uygulayabilirler. Fakat onları bu yönde davranmaktan alakoyan neden, Japonya ve Almanya'nın anlayışlı ve işbirlikçi görünmelerine karşın, acısını cektikleri enflasyon olgusunu daha da şiddetlendirmekten korkmalarıdır.

Keynesçi politikaların kolay zaferleri artık eskilerde kaldı. Yüzyılın başında Lenin ve Rosa Lüksemburg, zenginlerin çok tasarruf etmeleri ve fakirlerin satın alma güçlerinin düşmesi sonucu eşitsiz sistemlerin eksik tüketimden ötürü son bulacağını düşünürlerken belki de haklıydılar. Keynes sonrası günümüzde satın alma güçlerini yükseltmek için zorunlu olan kâğıt para paketlerini yaratmak amacıyla soğuk veya sıcak bir savaş harcamalarına kesinlikle gereksinme duyulmamaktadır. Aynı şekilde, ileri ülkelerde bazı kesimlerde gözlenen işsizliği gidermek amacıyla yatırımları artırmak için Vietnam ya da başka yerde emperyalist serüvenlere atılmak zorunda da değiliz.

Gerçekte, modern karma ekonomi çağında eksikliği duyulan şey, daha ekonomi uygun bir tam istihdam düzeyine varmadan, hatta yaklaşımadan, yükselme eğiliminde olan ücretler ve fiyatlar genel

düzeyi üzerinde gerçek ve etkili bir kontrol sağlayacak doyurucu bir gelirler politikası formülüdür. Bir gelir politikasına duyulan bu gereksinme İkinci Dünya Savaşının sonunda Lord Beveridge tarafından ünlü «Büyük Britanya üzerine rapor» da öngörülerek vurgulanmıştı. Gene o zamanlar Harvard Üniversitesinden «Amerika'nın Keynesi» diye nitelenen Alvin Hansen de böyle bir politikanın ivedi zorunluluğu üzerine dikkatleri çekiyordu.

Fakan kansere bir çözüm bulma gereksinmesinin varlığı fizyoloji bilimlerinin bu gereksinmeyi derhal karşılamasına yetmemektedir. Aynı şekilde modern karma ekonomilerin etkili ve gerçek bir gelirler politikasına gereksinme duyması da politik iktisadın bu soruna yeterli bir çözüm bulmasını sağlayamamaktadır.

Sorunun Özü : Modern Karma Ekonominin İçsel Yapısı

Bizim vardığımız sonuca göre suç ne iktisat bilminde, ne üniversiteli iktisatçılarda ne de maliye-banka dünyasının uygulayıcılarındadır. Eksiklik modern karma ekonominin derindeki içsel yapısından gelmektedir. Kanser sorununun basit olarak ve salt tıp biliminin yetersizliği ile değil canlı hücrelerin ve ADN'nin biyolojik sistemi ile ilgili oluşu gibi aynı şekilde stagflasyon da hemen hemen tüm ülkeleri tehdit eden ve ekonomik sistemimizin yapısından kaynaklanan bir kusurdur.

Bir süre önce Federal Almanya İktisat Danışmanları Komitesinin isteği üzerine bir rapor yazmış ve «niçin modern büyük Devletler yapısal nitelikleri sonucu enflasyon ve stagflasyon eğiliminden kurtulamamaktadırlar?» sorusunu yanıtlamaya çalışmışım. Yaptığım ana lizin sonucuna göre inatçı stagflasyonun kökeni iktisadi sistemlerimizi eskiye kıyasla daha insancıl bir espri içinde yönettiğimiz olgusundan ileri gelmektedir. Bu nedenledir ki işsizlik ve aşırı üretim, İkinci Dünya Savaşından önce olduğu gibi, ücretler ve fiyatlar üzerinde artık jandarma rolü oynayamamaktadır.

«Madem ki bu stagflasyon hastalığını yapılarında taşıyorlar öyleyse niçin bir karma ekonomi sistemlerini çöp kutusuna atarak onları yepyeni ve daha iyi bir sistemle değiştirmiyoruz». Bu, doğallıkla iyi niyetli ve sağ duyu sahibi her kişinin sorduğu bir sorudur.

Ne yazık ki, deneyimin gösterdiğine göre, kalkınmalarını başarmak için kaynaklarını dağıtıcı mekanizma olarak pazara başvurmak zorunda kaldıkları andan itibaren Doğu Avrupanın güdümlü ekonomileri de aynı şekilde stagflasyon hastalığının belirtilerini göstermeye başlamıştır. Egzema ya da kansızlık hastalığı var gerekçesiyle hiç bir hasta öldürülmüyor. Bazı ilâçlar tedavi ettikleri ileri sürülen hastalıktan da beterdir.

Egemen iktisat bilimi, eksikliklerinin bilincine varmamaktan kaynaklanan gerçek bir kişilik bunalımına düşmüş olmasına karşın iktisatçılar kendi bilimlerinin dışında başka bir iktisat biliminin olmadığını gözleyerek hüznünlü bir teselli bulmaktadırlar. Bir başka iktisat bilimi olmadığı gibi iktisadi sorunlara iktisat biliminden daha yeterli bir biçimde çözüm gösteren başka bir disiplin de yoktur.

Bu acı gerçek yeni araştırmalar ve yeni bulgular için en büyük itici gücümüz olmak gerekir: Daha iyi gözlemlmek, daha iyi tanımlamak ve betimlemek ve olayları daha iyi anlamaya yardım edecek daha etkili, daha güçlü istatistik yöntemler, modeller, teoriler ko-tarmak.

SIFAS
SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

POLYESTER **NYLON 6**

ELMA

ŞİRKET MERKEZİ : Saraylı Bölgesi, BURSA
Tel: 18900-18604 Büro As-
sürk. Cad. Tınazet Bankası
İç Hane Kat 1, Tel: 14488

**İSTANBUL BÜROSU : Manifaturacılar Çarşı-
sı No. 3501 — 3502,
Atatürk Bulvarı,
Unkapanı, İstanbul**
Tel. 22 35 73, 27 72 88

Avrupa'da Ödemeler Dengesi

Derleyen : Sinan DEMİRDÖĞEN
İ. Ü. İktisat Fakültesi Asistanı

1960 yılından bu yana Avrupa'nın on büyük ekonomisinden her biri en azından birer yıl ödemeler dengesi cari hesaplarında açık ve fazla vermişlerdir. Ulusal ödemeler dengelerinin yıldan yıla bu denli ani değişimlere uğraması devresel, yapısal ya da fiyat ve parite etkilerinden oluşan bir dizi nedene dayanır. Bu on büyük ekonomiden beşi (Belçika, Batı Almanya, Hollanda, İtalya ve İsviçre) çoğu yıllarda cari hesapta fazla verirken diğer beşi (Avusturya, İngiltere, Fransa, İspanya ve İsveç) çoğunlukla açık vermişlerdir.

Bilindiği üzere cari hesapta oluşacak bir açığın sermaye hesabındaki hareketlerle karşılanması gerekir. Cari hesap dengesiyle uzun vadeli sermaye akımlarının net etkileri bazen ana denge diye anılır. Cari hesabında fazla olan bir ekonominin kuramsal olarak, gerektiğinden daha düşük bir yaşam standardını kabullendiği, ürettiğinden daha az tükettiği varsayılır; tersine, cari hesabında açık veren bir ülkenin de, ulusal parası aranan bir döviz değilse, bu açığını dö-

viz rezervlerini azaltarak, borç alarak ya da özel sermaye akımlarını çekerek kapatması düşünülür. Bu nedenle cari hesapta tam bir dengeye ulaşmak, istenilen ancak ulaşılması güç olan bir durumdur. Ne var ki, cari hesaplarında fazlaları bulunan ülkeler kendilerini dünyanın patronu, açıkları olan ülkeler de muhtaç olarak gördüklerinden, devletler her zaman fazla vermeyi yeğ tutarlar.

1973-74 yıllarında dünya petrol fiyatlarının artışı Avrupa'nın bu on ülkesinin ithalat değerlerinde büyük yükselmelere yol açmıştı. Opec ülkelerinin ithalatı ise bu ani artış oranında artmamış ve bu ülkelerin toplam cari hesap fazlaları 1977 sonlarında hâla 35 milyar dolar dolayında kalmıştır. Bu nedenle cari hesaplarında fazla veren, Avrupa'nın büyük ekonomilerinin yönetimleri komşularınca eleştirilmekte ve petrol fiyatlarının getirdiği büyük açıkların yükünün bu fazla veremeyen komşu ülkelere çekirildiği öne sürülmektedir. 1974'te daha önce saydığımız on ülkeden dördü dışında (Batı Almanya, Belçika, Hollanda ve İsviçre) tümü cari hesaplarında açık vermişlerdir. 1974'te bu on ekonominin toplam cari ödemeler dengesi 15 milyar dolarlık bir açık vermesine karşın 1978'de İngiltere ve İtalya'nın da fazla verenlere katılmasıyla 4 milyar dolarlık bir fazlaya ulaşabilmektedir. Fransa'nın bu yıl açık vermesi kuvvetli bir olasılıktır.

Bir ülkenin ödemeler dengesizliğini gidermek için kullanacağı ekonomik araçlar bellidir. Mali politika ekonomide talebin düzeyini düşürmek ya da yükseltmek, ithalatı kısmak ya da arttırmak ve üreticilerde ihracat pazarlarına yönelmeyi özendirmek ya da bu eğilimi kırmak gibi amaçlarla kullanılır. Talep düzeyini ve enflasyon oranını etkilemek için para politikası kullanılabilir. Dış ülkelere göre iç piyasada fiyatların görece yüksekliği ya da azlığı ihracat ve ithalatı ya-
kindan etkiler.

Bu araçlardan başka dolaysız enflasyon önleyici politikalar denilen yerli üreticilerin birim işçi maliyetinin dış piyasalara göre daha yavaş artmasını sağlayıcı önlemler vardır. Bu gibi önlemler sonuçta, kotalar ve vergiler gibi ithalat denetimlerine ya da ihracat subvansiyonlarına dayanır. Ancak bu önlemler misillemeye açıktır ve bu nedenle dünya ticaretini kısıtlayıcı bir zeminin oluşmasına yol açabilirler.

1944 yılında Bretton-Woods anlaşmasıyla kurulan para sistemi 1971'de yeniden, dolara göre ayarlama temeline dayandırılarak yürütülmüş ancak Smithsonian kurları denilen bu uygulama 1973'te fiilen son bulmuştur. Ancak Avrupa kurlarının serbestçe dalgalandığını söylemek olanaklı değildir. Avrupa'nın büyük ekonomilerinin kurlarını dalgalanmaya bırakmaları zaman almıştır.

Döviz kurunun düşük ya da yüksek tutulmasının ekonomik zararları ortadadır. Avrupa'nın görece açık ekonomilerinin A.B.D. gibi döviz kurlarının gidişine ilgisiz kalması düşünülmendiğinden, 1972 yılında başlayan «Yılan» uygulamasına resmen uyulmasa da döviz kurlarının istenilmeyen düşük ve yüksek düzeylere varması önlenmiştir. Döviz kurunun serbestçe dalgalanmaya bırakılması sonucu ulaşılabilecek kur düzenliliği ancak cari **hesabın** dengeye ulaştığı zaman varolabilecektir. Yani, kuramsal olarak, açık veren bir ülkenin döviz kuru, ihracatın artıp ithalatında azalıp dengeye gelmesine kadar düşecektir. Tersine bir kur yükselmesinde ithalat ve ihracatın hareketleri ters yönde olacaktır. Sterlinin ve İtalyan lirasının düşüşü ve Alman Markının yükselmesi bu kuramın örnekleri sayılabilir.

Bir ülkedeki fiyat düzeyinin diğer ülkelere göre hızlı artması o ülkenin rekabet gücünü zayıflatır. Ancak fiyatların uluslararası piyasada saptanması durumunda rekabet gücünü ölçmek için birim işçi maliyetlerinin döviz kuru değişimlerine ayarlanmış değerleri temel alınır; ayrıca, işletmeler kalite, dağıtım vb. gibi konularda da rekabet ederler, İngiltere'nin 1975 lerdeki ihracat uygulaması buna bir örnek oluşturur. Döviz kurunun değerinin yüksek olmasına karşın B. Almanya'nın ihracatı 1978'de bile 1973'ten daha iyi rekabet edilebilmektedir.

Döviz kurunun hareketlerinin ödemeler dengesinde olan yararı yavaş yavaş ortaya çıkar. Ünlü «J-eğrisi» etkisine göre döviz kurunun değerinin düşürülmesi cari dengeyi önce daha da bozar, çünkü ithalat birden büyük miktarda artar ve ihracatın gelişmesi yavaştır. Benzer biçimde, cari hesap dengesinin dalgalanmalarına döviz kurunun uyması kendiliğinden olmaz.

Döviz kurunun yalnızca mal ve hizmetlerin ülke içine ya da dışına akması sırasında oluşan denge fiyatı olmadığı birçok iktisatçının üzerinde durduğu bir konudur. Bu fiyat (kur) aynı zamanda net dış

mal varlıklarının (sermayenin) arz ve talebini dengeye getirir. Bu kuramda gelecekteki döviz kuru hareketlerinin yarattığı beklentiler önem kazanır. Ülkeler arasındaki sermaye hareketlerinin yönü faiz hadlerinin yeterince yükseltilmesi ya da düşürülmesiyle etkilenebilir. Ancak burada beklentilerin yönünün iyi saptanması gerekir. Örneğin 1977'nin son aylarında Batı Almanya'ya yönelen dolar akımı faiz hadlerinin değiştirilmesiyle etkilenecek durumda değildi.

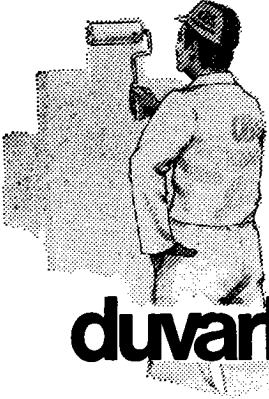
Döviz piyasalarında beklentilerin para politikasına göre oluştuğunu söylemek olanaklıdır. 1970'lerin başından bu yana bu beklentiler bazan olayların arkasında kalıp, bazan da olaylardan önce harekete geçmektedir. Örneğin İngiltere'nin Kuzey Denizindeki petrolünün döviz piyasalarında 1977 yılında birden «keşfi» İngiliz Merkez Bankasının Sterlini dalgalanmaya bırakmasına yol açmıştı. Döviz sahiplerinin bu düzensiz hareketleri hükümetlerin kurlarını dalgalanmaya bırakmasını engellemektedir. Uluslararası Para Fonu'nun kurallında olduğu gibi kısa dönemde aşırı dalgalanmaları önlemek için müdahale gereklidir, ancak bu aşırılığın ölçüsü hükümetlere bağlı kalmaktadır.

Döviz piyasalarının gelişimi ister ödeme politikalarındaki yanırılgılara, ister devlet borçlarının artmasına v.b. bağlı olsun ödemeler dengesinde beliren büyük açıklar bu piyasaları hemen etkiler. Çünkü bu açıkların ısrarla sürmesinin sonucu yadevalüasyon ya da piyasada döviz kurunun serbestçe düşmeye bırakılması gibi yollarla ithalatın kısılmasıdır. Ya da açık veren hükümet ithalat yapacak yeterli kaynak bulamayacaktır; bu da koşulları her zaman hazır olan IMF'ye başvurulmasına yol açar. Bu fonda ilk % 25'le başlayarak artan kredi dilimlerinin karşılığında istenilen koşulların sertliği de artar. Bu koşullar, petrol fiyatlarındaki artışlarla biraz ılımlaştırılmış olmakla birlikte hâla cari dengeyi sağlayıcı deflasyon, parasal denetim ve sonuçta döviz kurunun rekabetçi niteliğe kavuşturulmasıdır. IMF'nin denetimi başlayınca spekülasyon olağan olarak kesilir. Avrupa'nın büyük ekonomilerinden İngiltere ve İtalya son iki yıldır IMF'nin ellerindedir. İkisinin de cari hesaplarından fazla vardır. Ancak bu koşullara uyulması, deflasyoncu uygulamalar, her iki ülke için de oldukça zor olmuştur. Sonuçta, bu koşulları fazlasıyla yerine getiren İngiltere'de savaş sonrası düzeylere kadar çıkan bir işsizlik oluşmuştur.

Dolara Karşı Döviz Kurları

	1949-50 arası	1950-71	19 Aralık 1971	Aralık 1971-78
	% değişme	% değişme	% değişme	% değişme
Avusturya	— 53,2	— 17,8	+ 6,2	+ 54,1
Belçika	— 12,7	—	+ 11,5	+ 36,8
İngiltere	— 30,5	— 14,3	+ 8,6	— 25,7
Fransa	— 22,1	— 36,5	+ 8,6	+ 4,3
B. Almanya	— 20,7	+ 14,8	+ 13,6	+ 52,9
Hollanda	— 30,2	+ 5,0	+ 11,6	+ 43,7
İtalya	— 8,0	—	+ 7,5	— 32,7
İspanya	— 30,5	— 43,7	+ 8,4	— 20,3
İsveç	— 30,5	—	+ 7,5	+ 3,4
İsviçre	+ 0,1	—	+ 13,6	+ 96,3

The Economist Feb. 18, 1978'den derlenmiştir.

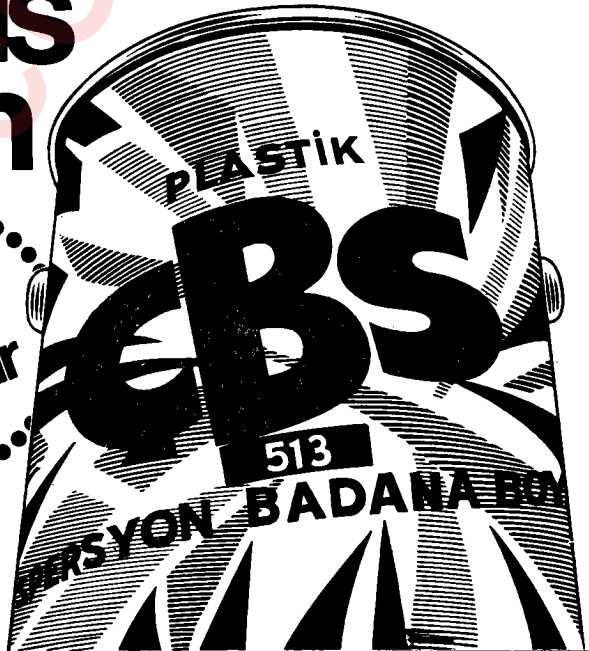
ÇBS **PLÂSTİK BOYA** **duvarlarınıza kanat gersin...**

Korusun duvarlarınızı
o emsalsiz gücüyle ÇBS Plâstik...
Aman vermesin zamana ve
onun yıpratıcı etkilerine...
Duvarlarınız en renkli
en gösterişli, en güzel

günlerini yaşasın
ÇBS Plâstik'in koruyucu
kanatları altında...
ÇBS Plâstik ile mutlu olsun
duvarlarınız, mutlu olun siz
ve yuvanız...

duvarlarınız yıllara **göğüs** **gersin**

**daha
iyisi
yoktur**

ÇBS BOYA-KİMYA SANAYİİ
ve TİCARETİ A.Ş.
Karaköy, Kardeşim Sok. No. 44/3 İstanbul
Telefon: 43 49 55

Borusan, çelik ağları ile endüstrimize hayat verir...

... yaşamı sürdüren kan damarları gibi...
Yurdun dört bucağında Borusan'la başlar üretim...
... ve Borusan boruları, profil boruları, yassı çelik ürünleriyle en sağlıklı ve yüksek standarda ulaşır...
Kimya, petrokimya, kâğıt, meşrubat, ilaç, gıda, süt, ev aletleri, bisiklet, ambalaj, tekstil ve otomotiv endüstrisinde..... inşaat sektöründe makine üretiminde.... mobilya ve dekorasyonda **BORUSAN**, çağdaş kalitenin, güvencenin, estetiğin vazgeçilmez unsurudur.

Sanayi borularını, paslanmaz çelik boruyu, metal kaplamalı çelik bantları Türkiye'de ilk kez gerçekleştiren Borusan, teknolojik alandaki öncülüğüyle ve giderek devleşen satış grafiğiyle, ulusal ekonomiye de katkıda bulunan büyük kuruluştur.

BORUSAN

enerji mi? haberleşme mi?
İHTİYACINIZ KABLO İSE

AKLINIZ ARKADA KALMAMALI..!

**YENİ TEKNOLOJİYİ BULUP SİZİN MAMÜLLERİNİZ İÇİN
UYGULARKEN DAİMA.**

AKLINIZIN ARKADA KALMAMASINI DÜŞÜNÜRÜZ

**TÜRK STANDARLARI ENSTİTÜSÜ DE SİZE GÜVEN VERMEK İÇİN
BİZİMLE BERABERDİR. MAMÜLLERİMİZDEKİ TSE GARANTİSİ İLE**

- ENERJİ KABLOLARI (20 KV a kadar)
 - TELEKOMÜNİKASYON KABLOLARI
 - 1800 çifte kadar çok perli askı telli veya ekranlı yeraltı tipi
 - Jonsiyon kablosu
 - Tamdolu kablo
 - Camper teli
 - Askı telli, askı telsiz dış tesisat kablosu
 - TESİSAT KABLOLARI
 - PLASTİK İZOLASYONLU HER NEVİ ÖZEL KABLOLAR
 - Gemı tipi kablolar
 - Televizyon anten kabloları
 - İstek üzerine her tip özel kablo
- VE
- EMAYE BOBİN TELLERİ (0.05 ile 3.00 mm arası yuvarlak ve dikdörtgen
- İLE

KAVEL Kablo ve Elektrik Malzemesi A.Ş.
Telefon: 45 35 05 - 45 34 94

EN İYİ HİZMET İÇİN BİZİ ARAYINIZ.

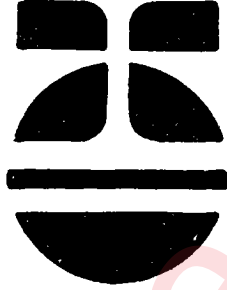

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

pepa

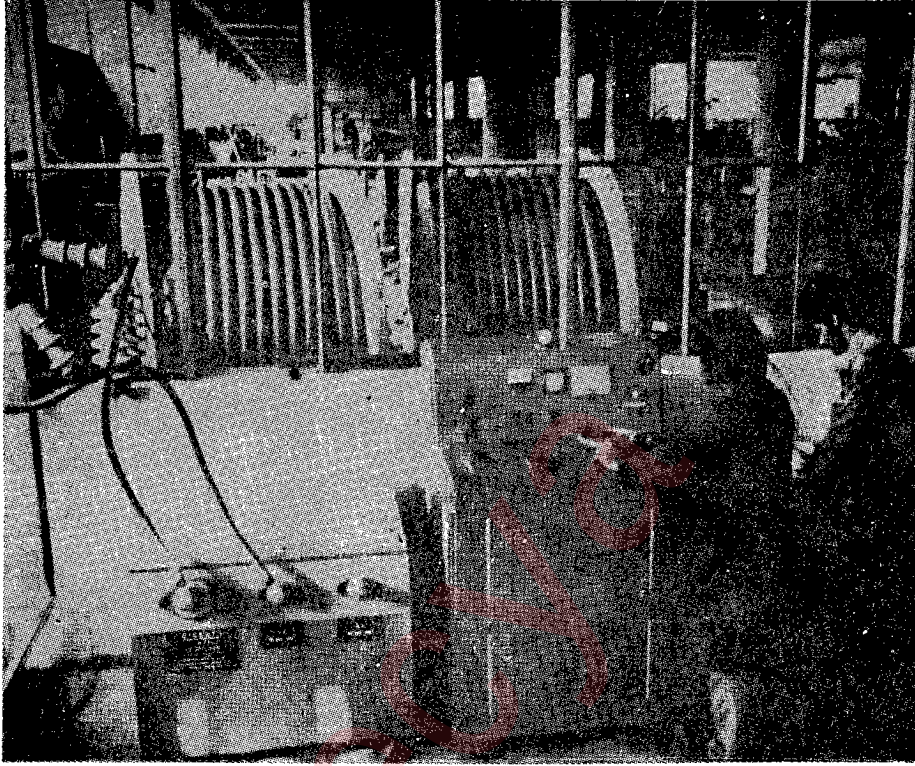
petrol pazarlama a.ř.

FUEL-OIL

- güçlü kadro
- düzenli ikmâl
- faizsiz taksit
- peryodik bakım
- bedelsiz sigorta

Yüksel Cad. No. 8 kat 4 Kızılay-Ank.

170544 — 251879

kalite, kontrol, araştırma...

Güven verici mi?
Üstün bir teknikle mi üretiliyor?
Her türlü doğal ve mekanik
zorlamalara mukavim mi?
Türk Standartlarına uygunluk sağlanmış mı?

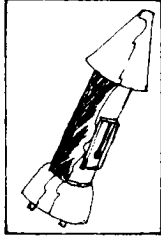
Size ulaşmadan önce kontrol laboratuvarlarında
titizlikle incelenir.

ve güvenle kullanabilirsiniz AN-KA'yı.

an-ka
kabloları

sanayi ve ticaret anonim şirketi

Merkez: Karakoy, Şair Ziya Paşa Cad. No 55-57 İSTANBUL Tel: 44 73 07-49 01 37 Fabrika Tel: 25 50 98-25 50 99

eğitici oyuncak :
füze kumbara

Çocuklarınızı oyun çağından
tasarrufa alıştırmak içindir

TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI

Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

Dünyanın her yerindeki muhabirleri
Yürdun dört köşesindeki şubeleriyle
Dahili ve harici bütün bankacılık işlerinizde

Yakıt giderleri belinizi bükmesin
Yeni bir kat alırken pencerelerine bakın

ISI cam[®]

mı kullanılmış?..

•Yakıttan

%25 - % 45 Ekonomi

Isıcam her şeyden önce harika bir ısı yalıtkanıdır. Kışın ısı kaybını önler, yakıt giderlerinden %25-% 45 ekonomi sağlar

•İlk Tesis Masraflarında Büyük Ekonomi

Isıcam yapıların ısıtmaya ilişkin ilk tesis masraflarında önemli ekonomi sağlar. Yalıtkanlığının yüksek oluşu sayesinde daha ufak kazan ve brülör, daha küçük çapta tesisat borusu ve daha az radyatör dilimi kullanılması, normal camlı yapılarda ancak aşırı yakıt sarfıyla ulaşılabilecek randımanı elde etmek için yeterlidir.

•Buğulanmaya Karşı En Etkin Önle

İç ve dış sıcaklık farkı 40 dereceyi geçmedikçe, ısıca buğulanma yapmaz. Sürekli berrak bir görüntü sağlar

•Oda Kullanım Alanından Daha Verim Yararlanır

Isıcam pencere yakınlarındaki soğuk bölgeleri tamamen ortadan kaldırır. Böylece oda kullanım alanından daha verimli bir biçimde yararlanılmasına olanak sağlar

•Gürültüden Uzak Ortam

Isıcam aynı zamanda bir ses yalıtkanıdır. Dışarının rahatsız edici seslerine karşı etkili bir filtre görevi görür. Evde veya işyerinde olduğunca gürültüsüz bir ortamda rahat çalışma ve yaşama olanağı verir

•Pencereler Yolu ile ısı kaybını Önle

Isıcam pencereler yoluyla ısı kaybını, harika yalıtkan özelliği dolayısıyla en az %50 oranında önler

Isıcam nedir ?

Isıcam, iki cam plakanın çevresel olarak metal bir ara çıtısı yardımıyla birbirine bağlanması esasına dayanır. Arada kalan hava tamamen kuru olduğundan, bütün dış etkenlerin sızması özel macunlarla kesin olarak önlenmiştir. Isıcam Türkiye Şişe Cam Fabrikaları A.Ş.'nin fabrika garantisine sahiptir.

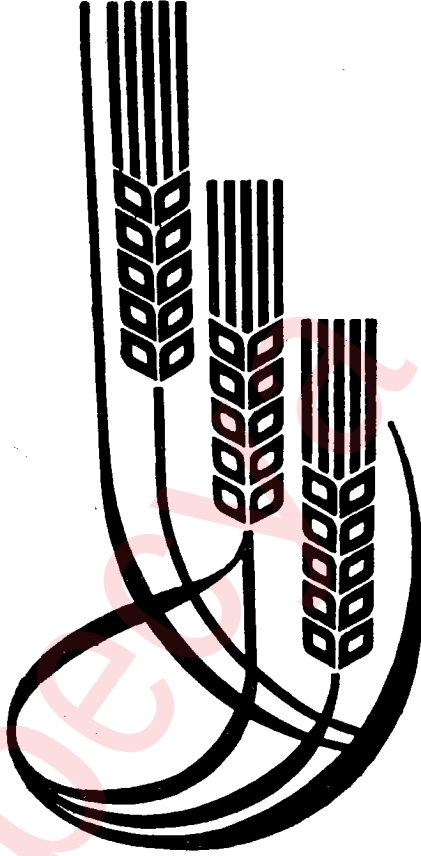
ISI CAM Az yakın,öz ısının.

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikonağı Cad. No. 73 NİŞANTAŞ - İSTANBUL Tel: 46 80 27 (3 Hat)

Cam Pazarlama A.Ş. Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin bir kuruluşudur

Daha ayrıntılı bilgi için Teknik Servisimiz hizmetinizdedir
Adres :
Tel: 46 09 05
Adı ve Soyadı :

Alkan.

T.C. ZİRAAT BANKASI
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan
kıvanç duyar.

